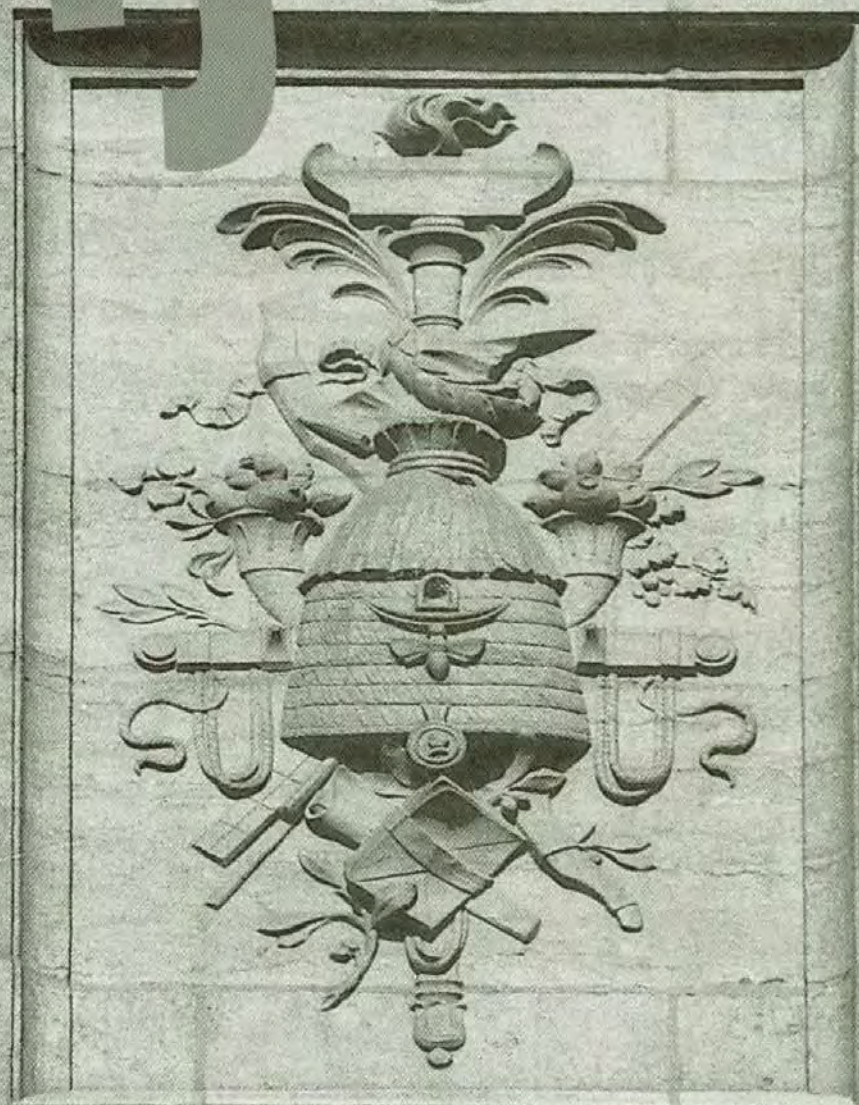

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de ZLTO, en de VBBN

12-1
januari
2003

bijen

MAANDBLAD VOOR IMKERS

De nijverheid

In de Leuvenseweg nr.15-21 te Brussel bevindt zich het sinds 6 november 1987 plechtig geopende 'Huis van de Parlementsleden'. Het gaat hier om het omvangrijke gebouwencomplex van het voormalig Ministerie van Spoorwegen, Post, Telegrafie en Zeevaart binnen het stratenblok Leuvenseweg, Drukpersstraat, Hertogsstraat en Hendrik Beyaertstraat, dat in 1889-1892 werd gebouwd naar een ontwerp uit 1887 van de Kortrijkse architect Hendrik Beyaert. De gevels werden opgetrokken in neo-Vlaamse renaissancestijl, met ornamenten geïnspireerd op het repertorium van Hans Vredeman de Vries. Hieronder bevinden zich ook drie verschillende varianten van het nijverheidssymbool, nl. een bijenkorf en bijen, waarvan wij hier deze van de Hertogsstraat hebben afgebeeld. Het gaat hier vermoedelijk, gezien het sleufje in de bijenkorf, om een verwijzing naar de postnijverheid via de spoorwegmaatschappijen.

De werklust van de bijen werd reeds in de oudheid geprezen, zodat deze nijvere insecten dan ook vanaf het pre-industrieel stadium, in de vorm van een bijenkorf met bijen, als zinnebeeld voor de handwerksnijverheid naar voren werden geschoven. Tijdens het industrieel stadium fungeerden ze dan weer, in de vorm van een bijenkorf met tandwiel o.i.d., als zinnebeeld voor de gehele (of een specifieke) nijverheid, om tenslotte na W.O.-I te verdwijnen uit de symbolische voorstellingen van de nijverheid, wegens de toenemende overschakeling op mechanische arbeid (alleen het tandwiel bleef als symbool).

Paul Adriaensen: Zeg het met bijen, pag. 113 (ISBN 90 6174 815 1); Iconografie van de honingbij in de Lage Landen, pag. 125-126 (ISBN 90 6215 622 3).

Zie ook een beschrijving van het laatstgenoemde boek in BIJEN 7(12): 343 (1998).

Therapeutische bijensteek bij MS	Ad Vermaas	3
De tracheeënrijt	Peter Elshout	4
Nieuws van PPO Bijen	Christ Smeekens	7
Plant en bij		
Voor de imkertuin	G. Schalk	8
Uit de imkergemeenschap		
Bijensterfte op Schier	Bestuur Stichting Schier	9
Louis van de bijen (3)	Harry Perton	10
Cursief	Rik Oldeven	???
Praktijk		
Antwoord uit de praktijk	M.J. van Iersel	11
Koninginnenteeltdag 1 februari 2003		13
Imkerervaringen in januari	Jacques Sauren	14
De lezer schrijft		
Toekomstvisie	Gerrit Freije	15
Reactie 1	Cyp Wagenaar	16
Reactie 2	Joost Peschier	17
Reactie 3	H.J. van Buul	17
Wonderlijke waarnemingen		
Bevruchte moeren vervangen	Astrid Schoots	18
Reactie van	Hayo Velthuis	18
Gezondheid		
Bijen en straling	Jan van de Veluwe	21
Organisaties		
ABTB Bij gepraat (12)		22
LLTB Constuctief samenwerken		23
VBBN: Anderen over Dick Vunderink		23
Zuigelingenbotulisme		26
Demonstratiebijenstal voor Beemster en O		26
Onderscheidingen		27
ZLTO 75-jarige St. Ambrosius, Veldhoven		28
Verkoop antiquarische boeken		29
TuinDee 2003		29
Website Tilburg-Udenhout		29

Van de redactie

Is het bij u ook zo stil rond de bijenstal? Het enige levensteken van de bijen is een rond wasmulpatroon in de schuifla, recht onder de wintertros, gelukkig nog mooi voorin bij het vlieggat: het meeste voer is dus nog niet aangesproken. Als je goed kijkt zitten er al wel nieuwe glinsterende wasplaatjes tussen de mul, wat betekent dat de koningin alweer aan een bescheiden broednestje is begonnen! Wintervlijt, ook bij de lezers en schrijvers van Bijen. Zo vinden we bij Jacques Sauren, die het komende jaar de rubriek 'Imkerervaringen' zal verzorgen, bijvoorbeeld onderhoudstips voor raampjes. Humoristisch vertelt hij over horizontaal of verticaal bedraden. (Maar heeft u wel eens geprobeerd om helemaal niet te bedraden? Ik doe het in broed- noch honingbak, en het bevalt uitstekend, ik slinger iets rustiger dan normaal. Slechts een klein strookje raatvoorbouw of driehoekig toplatje is nodig; de bijen bouwen de raat zelf stevig vast. Probeer het eens.)

En tot slot: ook weer veel lezersreacties, waarvoor dank! We krijgen wel eens de vraag om als redactie duidelijk stelling te nemen, of een kritische noot bij een ingezonden brief te plaatsen. We proberen ons echter steeds meer terughoudend op te stellen en juist de lezer uit te nodigen om te reageren. Er zijn vele imkers en vele meningen: zo proberen we met Bijen een afspiegeling hiervan te vormen. Dat er de laatste tijd bijvoorbeeld steeds meer lezers durven te vertellen over een andere omgang met het varroaprobleem dan op de oude chemische manier, is het gevolg van een groeiende -en mijns inziens verheugende- tendens om het natuurlijke regeneratievermogen van de bijen een kans te geven en te stimuleren. Veel leesplezier.

Astrid Schoots

Academisch Ziekenhuis Groningen start onderzoek

Therapeutische bijensteken bij MS

Ad Vermaas

In het aprilnummer van het tijdschrift MS info magazine was te lezen dat er binnenkort een wetenschappelijk onderzoek wordt gestart om het (eventuele) effect van een therapie met bijensteken bij MS-patiënten te evalueren. Het betreft een samenwerking tussen de Stichting Multiple Sclerosis Internationaal en een onderzoeksgroep van het Academisch Ziekenhuis in Groningen, onder leiding van professor De Keyser. Stimulator van deze samenwerking is de Bergense arts T. R. Wesselius. Het onderzoek duurt een jaar. De patiënten worden, na een gewenningsperiode, drie keer per week gestoken door 20 bijen. Dit alles onder medische begeleiding. Van de patiënten zal iedere 6 weken een MRI-scan worden gemaakt en er vindt een lichamelijk onderzoek plaats door een neuroloog.

Het onderzoek komt niet zo maar uit de lucht vallen. Al lang is gebleken dat sommige MS-patiënten veel baat hebben bij de bijengiftherapie. De betrokkenen ervaren dat ze meer kracht hebben, hun evenwichtsstoornissen en spasmen verminderen en de controle over de blaas verbetert. Al vele tientallen jaren bestaan er goed gedocumenteerde verslagen die deze effecten beschrijven. Maar tot voor kort liet de reguliere geneeskunde zich niet overtuigen. Dat er nu wel iets gaat gebeuren lijkt een doorbraak te zijn. Toch loopt Nederland wat dit betreft bepaald niet voorop. In een aantal Oost-Europese landen, in Duitsland en in de V.S. is het gebruik van bijengif bij MS (en bij andere aandoeningen) al veel 'gewoner' en daar is men ook verder wat betreft het onderzoek. Zo heeft enkele jaren geleden de Multiple Sclerosis Association of America een bedrag van \$250.000 beschikbaar gesteld aan een academisch ziekenhuis om de bijengiftherapie nader te onderzoeken op de effecten en de eventuele risico's. Bij dat onderzoek kregen de patiënten bijengif-injecties in plaats van steken. Dit, om te kunnen werken met een bekende dosering en samenstelling.

Vele eeuwen oud

Eigenlijk zou je moeten zeggen dat de onderzoeken die nu zijn opgestart, een erkenning betekenen van de waarde van een volksmedicijn dat vele, vele eeuwen oud is. Zo werd op Egyptische papyrusrollen van 2000

jaar voor Christus al melding gemaakt van het gebruik van bijensteken (of van het fijnwrijven van bijen op de pijnlijke plaats). En in de eeuwen erna werd het in vele andere culturen gebruikt, o.a. bij klachten van reumatische aard.

De eerste breed opgezette onderzoeken naar de werking van bijengif dateren uit de tweede helft van de 19de eeuw. En sindsdien is er een overweldigende hoeveelheid documentatie opgebouwd van patiënten die werkelijk baat hebben gehad bij de behandeling met bijengif.

Reumatische klachten en nog veel meer

Aanvankelijk was het onderzoek vooral gericht op het gebruik van bijengif bij reumatische klachten. Zo werd in de 30-er jaren van de 20ste eeuw, door een farmacologisch instituut van de universiteit van Würzburg, een zalf ontwikkeld op basis van bijengif (Forapin; het product is nog altijd in de handel en verkrijgbaar in Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk). In die zelfde tijd schreef Dr. Beck het standaardwerk 'Bee Venom Therapy - Bee Venom, Its Nature and Its Effect on Arthritic and Rheumatoid Conditions'.

Uit verder onderzoek bleek dat bijengif ook heel heilzaam kon zijn bij allerlei andere aandoeningen. Het betreft een heel breed scala, waaronder peesontstekingen, jicht, lumbago, spierpijnen, sommige huidaandoeningen en ook heel andersoortige ziektes, waaronder MS.

Hoe en waarom grotendeels onbekend

Wat betreft het hoe en waarom van de werking van het bijengif is nog heel veel onbekend. Wel is bekend dat het de doorbloeding stimuleert en de doorlaatbaarheid van de celmembranen vergroot. Verder zorgt het voor een verwijding van de bloedvaten en een verlaging van de bloeddruk. En ook is er een invloed op het zenuwstelsel. Maar omdat de samenstelling van het bijengif heel complex is, is nog veel onbegrepen en onopgehelderd. Wel is duidelijk dat een aantal mensen er gewoon baat bij heeft. In een volgend artikel in BIJEN zal hierop wat meer gedetailleerd op worden ingegaan.

Apitherapieverenigingen

In Nederland zijn er wel mensen die zich bezighouden met apitherapie, maar er is hier geen organisatie waar-

binnen zij zich verenigd hebben. Ook wat dit betreft loopt Nederland achter bij veel andere landen. Zo bestaat in de VS al bijna twintig jaar de gerenommeerde American Apitherapy Society en in Duitsland is een aantal jaren geleden de Deutscher Apitherapie Bund opgericht. Die stelt zich ten doel om de kennis omtrent de therapeutische toepassing van alle bijenproducten (dus niet alleen bijengif, maar ook honing, stuifmeel/bijenbrood, propolis en koninginengelei) te verdiepen en uit te dragen. Via hun website is een indruk te krijgen van hun activiteiten: www.apitherapie.de

Tot slot: het op eigen houtje experimenteren met bijengif wordt ten zeerste afgeraden. Degenen die interesse hebben in een therapie kunnen o.a. via de redactie worden doorverwezen.

Bronnen

MS info magazine, april 2002, T.R. Wesselius, Bijengif als Medicijn.

M.Simics, Bee Venom: Exploring the Healing Power.

Marieke Mutsaers, Brochure Bijengif

www.apitherapie.de

bijen

GEZONDHEID

De tracheeënmijs, acariose

Peter Elshout

Veel, vooral jonge imkers, zijn mogelijk beperkt of in het geheel niet geïnformeerd over deze, voor het oog, onzichtbare mijs. Het is een mijzenziekte welke voor een tiental jaren geleden ook in ons land nog een aangifteplichtige ziekte was. In België is deze mijzenziekte evenals Amerikaans vuilbroed aangifteplichtig. Met de nodige ervaring over de herkenbaarheid van deze mijzenziekte, worden de bijen van volken met de symptomen van deze aandoening, door de Belgische Ziekte Dienst onderzocht. Ook deze mijzenziekte kan onder bepaalde omstandigheden de oorzaak zijn van een plotselinge sterfte van enige tot extreem veel volken. Enige kennis betreffende deze ziekte is dan ook noodzakelijk.

Gebruikelijke namen voor deze mijzenziekte zijn: acarapidose, acariose, acarisziekte, tracheeënmijsziekte, krabbelziekte en ziekte van Wight.

Geschiedenis van deze ziekte

In 1904 trad er op het eiland Wight, gelegen voor de Zuidkust van Groot-Brittannië, een raadselachtige massabijensterfte op. In 1908 waren alle bijenvolken van dit eiland verdwenen. Een bijensterfte van ongeveer gelijke aard zorgde ervoor dat in de jaren 1909, 1911 en 1917 in Engeland, Wales, Schotland en Ierland gemiddeld 90% van de bijenpopulatie bezweek. Pas in 1920 ontdekte men het bestaan van een inwendige mijs. Lang heeft men gedacht dat de bijensterfte veroorzaakt werd door een agressieve vorm van nosema, doch de met deze darmziekte gepaard gaande schimmel (*Bacillus pestiformis*), ook wel kettingkogelschimmel genoemd, ontbrak. De uitwerpselen van nosemazieke bijen heeft immers veel weg van een

druppelketting. Waarom deze mijzenziekte toen zulk een ongewone bijensterfte liet zien is met de hedendaagse kennis te verklaren.

Ziektebeeld van een tracheeënmijsaan-tasting

Alleen de bijen worden door deze mijs aangetast. Het broed is voor de ontwikkeling van deze mijs in het geheel niet van betekenis. Volken met een hoge besmettingsgraad hebben een onrustige winterzit. Ondanks koud weer vliegen er bijen af, die meestal vlak voor de bijenkast belanden. Tijdens de eerste reinigingsvlucht kunnen voor de bijenkast bijen lopen die verwoede pogingen doen om op te vliegen. Zij maken hierbij veelvuldig sprongetjes, terwijl anderen een vliegstart trachten te maken door in lage begroeiing te klimmen. Bij warmer weer is het mogelijk dat de bijen in zulke grote aantallen de kast uitlopen dat de bijenkast ontvolkt achterblijft. De bijen sterven als kleine eenheden voor de bijenstand. Soms tonen ze een asymmetrische vleugelstand. Ook bij deze ziekte spreekt men dan van de verdwijnsziekte.

De ontwikkeling van de tracheeënmijs

De tracheeënmijs is 0,1 mm groot, 15 maal kleiner dan de varroamijs, en is met het blote oog niet te zien. Deze mijs met de wetenschappelijke naam *Acarapis woodi*, leeft, voedt en plant zich voort in het eerst tracheeënpaar van het borststuk van zowel werksters, darren als koninginnen. De beide andere tracheeënparen zijn met hun te kleine doorsnede niet toegankelijk voor de mijten. Alleen bijen met een fysieke leeftijd tot 10 dagen zijn attractief. (Zomer-) bijen tot 10 à 11 dagen oud hebben een andere hormoonhuishouding dan oudere bijen. Denk aan het kunnen verteren van stuifmeel. Een volledige

Zwaar aangetaste trachee met mijten. Foto: Peter Elshout

voortplanting, na een instap van een mijt in een oudere bij, is zeker in de zomermaanden niet mogelijk i.v.m. de dan kortere levensverwachting van deze bijen. Na 3 à 4 dagen legt de mijt, met een tussenpoos van 1 à 2 dagen, 5 tot 7 eitjes, die tegen de tracheeënwand kleven. (Zie tabel.)

De ontwikkelingsduur van ei tot geslachtsrijp individu is afhankelijk van de tijd van het jaar. In een tijdsbestek van 20 weken kunnen 10 mijtengeneraties 500 bijen besmetten.

Bij ruimtegebrek verlaten bevruchte vrouwelijke mijten de trachee en zullen een overstap maken naar een jonge attractieve bij. De oude gastheer is dan minstens 14 dagen oud. Bij jongere bijen vindt deze overstap nog niet plaats. Bij dracht is het aantal besmette bijen gering, mede doordat hun levensverwachting te kort is om een mijtenpopulatie tot ontwikkeling te kunnen laten komen. Alleen in lang levende bijen (winterbijen) kunnen meerdere generaties tot ontwikkeling komen. Bijen in de wintertros vormen voor de ontwikkeling van deze mijt een optimaal biotoop. De dicht opeen gekropen bijen maken een overstap naar een andere gastheer gemakkelijk.

Directe en indirecte schade

Als meer dan 30% van de bijen besmet is, kan schade aan het volk optreden. Mijten en mijtenlarven leven van bijenbloed. Door het doorsteken van de tracheeën-

wand kunnen de mijten het bijenbloed, de hemolymfe, opnemen. In de steekwonden vormen zich bloedproppen, die later uitgroeien tot niet doorsteekbare korsten van melanine. Bij iedere voedselopname doorprikte de mijt een nog gaaf deel van de tracheeënwand. Een trachee waarin meerdere generaties mijten zijn geboren, zit vol met bruine en zwarte vlekken afkomstig van de vele melaninehuidjes, vervellingshuidjes van de mijten en de mijtlarven. Lang heeft men aangenomen dat het verkorsten binnen de trachee en de daarmee gepaard gaande vernauwingen, een tekort aan zuurstof voor de vliegspieren veroorzaakte. Onderzoeken hebben aangetoond dat het spierweefsel rondom de trachee door het veelvuldig doorprikken aangetast wordt. Bij het doorprikken van de tracheewand voegt de mijt speeksel toe voor het verteren van het bijenbloed. Dit mijtenspeeksel tast ook het spierweefsel aan rondom de trachee. Van gedegeneerd spierweefsel (myolyse) is ook sprake als de mijten, bij ruimtegebrek, het weefsel rondom de vleugelbasis aanprikken voor hun voedselbehoefte. Bij deze aantasting verliezen de bijen de drukkracht op de achtervleugel(s). Gerichte onderzoeken hebben aangetoond dat volken met wel 50% besmetting lieten zien, dat de parasitering noch de verzamelactiviteiten noch de levensduur significant beïnvloed werd. Ook als de mijten een voor hen minder attractieve koningin parasiteren, kan deze nog meerdere jaren leven. Evenzo heeft het proteïneverlies, bij

Vrouwelijke mijt			Mannelijke mijt	
Ei		3 à 4 dagen	Ei	3 à 4 dagen
Larve	Vreetstadium	2 à 4 dagen	Larve	3 à 7 dagen
	Ruststadium	5 à 8 dagen		
Totale ontwikkelingsduur.		13 tot 16 dagen	11 tot 12 dagen	

De vrouwtjes paren 1 à 3 dagen na de vervelling tot een achtpotige mijt.

het nuttigen van bijenbloed door de mijt, geen invloed op de ontwikkeling van de voedersapklieren. Betwijfeld wordt of de mijt de directe oorzaak is van de schade aan de bijen. De oorzaak van het bezwijken van een door tracheeën mijten besmet volk, moet eerder gezocht worden in de besmetting door bacteriën en virussen. Dit geldt vooral voor het veelal gelijktijdig optreden van roer en nosema.

Acarapidose is een factorenziekte

De voortplanting en uitbreiding binnen een volk zijn direct afhankelijk van de leeftijd van de bijen. Zijn er weinig jonge bijen (tot 10 dagen oud), dan zullen deze door meerdere mijten geparasiteerd worden. Een lange winterzit en een slecht voorjaar voorkomen broedaanzet en het uitvliegen van de bijen. De bijen worden als gevolg daarvan ouder en zullen door een groter aantal mijten geparasiteerd worden. In de opgepakte bijen kunnen de mijten gemakkelijk een overstap maken naar een andere gastheer, waardoor de besmetting grotere vormen aanneemt. Bijen in de wintertros (winterbijen) zijn nagenoeg altijd fysiek jonger dan 10 dagen en dus attractief voor de mijten. Ook een te grote bijendichtheid, (te veel bijenvolken binnen een te klein drachtgebied) vermindert de activiteiten van de bijen. Moerloosheid en een verkeerde bedrijfsvoering kunnen eveneens tot een hogere besmetting leiden. Anderzijds zal door een goede dracht de besmetting afnemen.

Verspreiding en diagnose van de ziekte

Roverij en het daarmee gepaard gaan van intensief lichamelijk contact met andere bijen zorgen voor de verspreiding van de mijt. Door vervliegen wordt de parasiet in alle rust over een stand verspreid. Ook de handel in volken en het scheppen van vreemde zwermen dragen bij aan de verspreiding van deze mijt en van andere ziektes.

Besmette bijen hebben geen herkenbare uiterlijke kenmerken. Ook het voor de bijenstand rondkrabbelen, het maken van vreemde sprongetjes en een asymmetrische vleugelstand hoeven niet altijd juist op deze mijtziekte te doelen. Alleen een onderzoek met een binoculair met een vergroting van 20 tot 30 maal kan uitkomst bieden. Gezien de moeilijkheid van dit onderzoek is het raadzamer dit onderzoek na vooraf overleg door het meldpunt bijenziektes te laten uitvoeren. Al dit omslachtig geknutsel aan bijen is eigenlijk in het geheel niet nodig als men de 'grotere zus' van deze mijt, de varroamijt, maar met het juiste middel bestrijdt (zie verder).

Bestrijding van tracheeën mijt binnen de EU

Binnen de EU wordt Acarapidose niet langer meer als een besmettelijke bijenziekte gezien. Wel kan iedere lidstaat een ander beleid voeren m.b.t. deze ziekte. In Europa worden nog hoogst zelden medicamenten ingezet voor de bestrijding van deze mijt. In de meest voorkomende gevallen is het voldoende om gebruik te maken van de mogelijkheden van de zelfheling van deze mijtziekte. België met zijn toch al uitzonderlijk en afwijkend beleid, waarin chemische middelen door middel van een subsidie vanuit het Ministerie van Landbouw aan de imker worden verstrekt, gebruikt ook bij de bestrijding van deze mijt nog altijd zwaar geschut (6 weken Folbex V.A). Dit naast een vervoersverbod en schutkring (1999 in de Belgische provincie Limburg).

Bestrijding d.m.v. bedrijfsmatige activiteiten

Bedrijfsmatige activiteiten moeten tot doel hebben een bijenvolk in haar voorjaarsontwikkeling op een verantwoorde manier te stimuleren door een natuurlijke dracht met overvloedig nectar en stuifmeel. Een vroege dracht is zeker voor deze ziekte genezend. Bij een ernstige besmetting en aanhoudend slecht weer of falende dracht kunnen bijen en broed gescheiden worden. De bijen moeten als verloren beschouwd worden. Met het broed kunnen andere volken versterkt worden. Men kan de raten met gesloten broed (met voer) ook laten uitlopen in een broedstoof, waarna een reservekoningin kan worden ingevoerd.

Bestrijding met relatief eenvoudige middelen

De tracheeën mijt kan bij het gebruik van mierenzuurdamp gelijktijdig met de varroamijt bestreden worden. De tracheeën mijt legt bij een lange-duurbehandeling met mierenzuur (Nassenheiderverdamper) nog sneller het loodje dan haar grotere zus, de varroamijt. Ook het gebruik van thymol- en mentholkristallen is gangbaar, maar heeft een aantal tekortkomingen en nadelen. Een mierenzuurbehandeling, zoals beschreven in Bijen 10(11): 295-297 (2001) en Bijen 11(2) 51-53 (2002), heeft geen negatieve bijverschijnselen. Naast de antiseptische heeft mierenzuurdamp een poetsdriftverhogende werking bij bijen. Het resultaat is meer dan twee mijten in één klap.

Geraadpleegde literatuur

Diagnostik und Bekämpfung der Bienenkrankheiten. Dr. Wolfgang Ritter. ISBN no. 3-334-61021-7
Krankheiten der Bienen. Zander en Böttcher. ISBN no. 3-8001-7413-8.

PPO Bijen ontvangt kwaliteitscertificaat

Onlangs heeft de overheid aan PPO sector Bijen de 'Endorsement of Compliance with the OECD Principles of Good Laboratory Practice (GLP)' verleend.

De overheid stelt Good Laboratory Practice als voorwaarde voor (toelatings-)onderzoek met middelen die effect kunnen hebben op de gezondheid van mens en dier. De resultaten van onderzoek dat volgens deze GLP-richtlijnen is uitgevoerd, worden internationaal erkend.

De basis voor de GLP-erkenning is het kwaliteitssysteem dat PPO sector Bijen heeft opgebouwd voor het testen van de nevenwerking van pesticiden op honingbijen en hommels. Deze testen variëren van eenvoudige laboratoriumtesten tot complexe veldstudies.

Geen honingmonsters meer inzenden

In de afgelopen jaren is door PPO Bijen veel energie besteed aan het onderzoek van honing. De belangstelling voor dit gratis onderzoek is sterk toegenomen. Dit onderzoek hebben wij gratis kunnen aanbieden omdat de EU dit belangrijk vond en daar subsidie voor verstrekke. Voorwaarde voor de subsidie van de EU was echter wel dat de Nederlandse overheid eenzelfde subsidiebedrag beschikbaar stelde. Dit gebeurde door het ministerie van LNV. Om dit onderzoek beter te stroomlijnen hebben we voor 2002 dit onderzoek beperkt tot voorjaarshoning waarvan per bijenhouder maximaal één monster kon worden ingezonden. Hierdoor komen de monsters in kortere tijd binnen en is het pollenonderzoek iets gemakkelijker. Door deze werkwijze kunnen meer monsters worden onderzocht waardoor de dienstverlening verhoogd kon worden. Dit besluit is genomen is samenspraak met de Bedrijfsraad voor de Bijenhouderij. Het aantal inzendingen van honingmonsters is zodanig dat het beschikbare budget voor dit onderzoek is volgeboekt. Vanaf heden kunnen geen monsters honing meer geaccepteerd worden. Indien bijenhouders dat willen kan PPO Bijen wel honingonderzoek tegen betaling uitvoeren. Voor een analyse van de herkomst van de honing middels stuifmeelonderzoek bedragen de kosten €196,-. Voor een volledige analyse van zowel de herkomst van de honing, het watergehalte, de enzymactiviteit en de suikersoorten bedragen de kosten €514,-. Deze prijzen gelden bij losse monsters. Wanneer men geen snelle uitslag nodig heeft, zodat PPO Bijen kan wachten tot er twintig monsters binnen zijn, vallen de prijzen lager uit (resp. €60,- en €150,-).

Small hive beetle in Egypte aangetroffen

Sinds 1998 hebben de Verenigde Staten van Amerika te maken met een nieuwe parasiet voor de honingbij; de *Aethina* kever, in Amerika de Small Hive Beetle genoemd (zie ook BIJEN 11(9): 234 (2002))

Aethina tumida komt van oorsprong voor bij *Apis capensis*, de kaapse honingbij in Zuid-Afrika. De schade die *Aethina tumida* aan deze kaapse bijenvolken aangericht is niet desastreus en is te vergelijken met de aantasting door wasmotten.

In juni 2000 is op 110 km te noordwesten van Caïro in Egypte, voor het eerst de Small Hive Beetle gevonden in bijenvolken. Hiermee is deze parasiet een stuk dichter bij Europa gekomen. Ook is deze kever in negen andere Afrikaanse landen aangetoond.

De *Aethina* kever is ovaal van vorm, ongeveer 6 mm lang en donkerbruin tot zwart van kleur. Opvallend zijn de knotsen aan het einde van de antennes op de kop. De volwassen kevers bewegen zich snel tussen de raten en op de bodemplank, ze zijn hard en glad en laten zich niet gemakkelijk vangen. De kevers eten het broed en de eitjes van de bijenvolken. De volwassen kevers leggen ook eieren in de bijenvolken. De larven die uit deze eieren komen lijken op maden van vliegen en zijn zeer beweeglijk. Deze larven maken tunnels in de raten maar spinnen zich niet in zoals de larven van de wasmot. De larven eten van het bijenbroed, het stuifmeel en de honing in de raten. De larven vervuilen met hun uitwerpselen de honing waardoor deze niet meer geschikt is voor menselijke consumptie. Deze honing wordt zelfs niet meer beroofd door gezonde bijenvolken. In zwaar besmette bijenvolken kan men honderden van deze larven vinden in de raten en in de wasmul op de bodemplank.

De schade aan de bijenvolken is gering zolang het zich beperkt tot enkele kevers per bijenvolk. Als er eenmaal grote aantallen van de larven van deze kever aanwezig zijn, daalt de kans dat het bijenvolk deze aantasting overleeft sterk. De larve van de kever verlaat het bijenvolk om zich te verpoppen in de grond (dus buiten de bijenkast).

Uit Europa zijn er nog geen meldingen bekend over de schade aan bijenvolken door deze kevers. Wel is het zaak uiterste voorzichtig te zijn met de import van bijenvolken, koninginnen en andere bijenmaterialen omdat op deze manier deze kever ook Nederland kan binnenkomen.

Bron: New record of the small hive beetle in Egypt and notes on its distribution and control. Ayan Mostafa and Roger Williams BeeWorld vol. 83 no.3 2002.

Rode spoorbloem (*Centranthus ruber*)

In deze rubriek wordt om de maand een (vaste) plant voorgesteld die het meer dan waard is om een plekje in de imkerstuin te krijgen.

De rode spoorbloem, ook wel rode valeriaan genoemd, mag bij insectenliefhebbers niet in de bloementuin ontbreken. Het is een familielid van de bij ons wilde valeriaan (*Valerianaceae*).

Uiterlijk

Deze plant heeft een opgaande groeiwijze en is enigszins grijsgroen van kleur. De blaadjes zijn iets vlezig, en de bloeipluimen variëren in kleur van donkerrood tot wit. De hoogte ligt tussen de 70 en 100 cm. waarbij de witte vorm (*C. ruber* 'Albus') iets groter is dan de donkerrode vorm (*C. ruber* 'Coccineus') van de soort (*C. Ruber*). De bloei begint eind mei en houdt aan tot in augustus.

Herkomst

De rode spoorbloem komt oorspronkelijk uit de landen rond de Middellandse Zee en Portugal en is als sierplant naar noordelijker streken gehaald. In streken met een mild klimaat, zoals in het zuiden van Groot-Brittannië, kan de plant zich in het wild handhaven. Houdt van een goed doorlatende, niet te vochtige en kalkhoudende bodem.

Vermeerderen

Het vermeerderen van deze plant is over het algemeen geen probleem, onder gunstige omstandigheden kan deze plant zich zelfs overvloedig uitzaaïen. Ook hierbij is het zo dat de witte variëteit zich meer laat gelden dan de rode.

Geliefde plekjes voor de plant om zich uit te zaaien zijn muurtjes en terrassen. Het gaat immers om een kalkminnende plant.

Onder gecontroleerde omstandigheden kan het zaad het best in maart-april buiten gezaaid worden. Bij het zaaien van cultivars loop je altijd het risico dat de bloemkleur iets verschilt van de ouderplant. Om dit te voorkomen kan men de plant ook scheuren. Ook dit kan het beste in het voorjaar gebeuren.

Toepassing

Hoewel de plant zich soms wat moeilijk laat combineren door zijn aparte rode kleur, is het toch de moeite waard de spoorbloem een plekje in de border te geven. Als de grond te nat is of te weinig kalk bevat zal hij zich moeilijk kunnen handhaven tussen andere planten. Het liefst heeft hij een plekje in de volle zon, droog met flink wat kalk.

Waarde voor de bijen

Hoewel de rode spoorbloem nooit echt massaal door de bijen wordt bevolgen is het toch een nuttige stuifmeel- en nectarbron. Het stuifmeel is licht van kleur, vuilwit haast, en tijdens de bloei zijn er altijd wel enkele bijen bezig om dit te verzamelen.

Bijzonderheden

Hoewel de bijen ook gebruik maken van de rode spoorbloem, is het een vlinderplant bij uitstek. De geurende witte bloempjes van de *C. ruber* 'Albus' trekken vooral aan het eind van de middag vlinders aan. Bijna elke keer dat er een kolibrivlinder (een soort pijlstaartvlinder) in mijn tuin gezien is, betrof het een exemplaar dat zich tegoed deed aan de nectar van een 'witte' spoorbloem. Ook de andere vormen van de rode spoorbloem trekken veel vlinders aan. De plant werd nogal eens verwisseld met valeriaan, getuige ook de naam rode valeriaan, maar de kalmerende eigenschappen van de echte valeriaan ontbreken bij de rode spoorbloem.

Raadsels rond de bijensterfte op Schier

Zoals in het decembern timer al kort is bericht, heeft zich op het carnica-koninginnenteeltstation op Schier een plotselinge en massale bijensterfte voorgedaan. In dit stukje willen we er wat meer over meedelen.

In het vroege voorjaar van 2002 werden de bijenvolken verplaatst van de bekende en al decennia lang gebruikte stal naar een nieuwe locatie. Het gemeentebestuur dwong het bestuur van de stichting die het teeltstation beheert tot een verhuizing, omdat bewoners van een nabijgelegen nieuwbouwuurt geklaagd hadden over bijenpoep op hun dakramen, kozijnen en tuinmeubeltjes.

Op de plek waar een nieuwe stal zal worden gebouwd, langs de duinrand bij het oostelijke weidegebied, werden de volken opgesteld. De oogst van de lamsoorhoning, half juli, was bevredigend; van de 36 volken werd in totaal 580 kg honing gewonnen.

De hele zomerperiode werd geconstateerd dat er varroamijten in de volken aanwezig waren; ook werd af en toe een werkster gezien met kreukelvleugels, terwijl voor enkele kasten krabbelende en dode darren werden gezien. Bij de honingooft, die plaatsvond van 23-25 augustus, werd niet geregistreerd dat bepaalde volken zwak waren en geen honing leverden. Vier dagen na de oogst werden de volken op moergoedheid nagekeken en werd de eerste portie suikerstroop gegeven. Bij de tweede voeding, op 12 september, blijken dan zes volken het voer niet te hebben opgenomen, anderen zijn klein en worden op één bak teruggezet. Op 2 oktober zijn de volken nog verder achteruitgegaan, veel zijn niet meer dan drieramers geworden. Er wordt dan ook verenigd. Op 18 november wordt de standplaats opnieuw bezocht. Weer blijkt dat in vrijwel alle voerbakken voer is achtergebleven; soms lijkt er niets van te zijn opgenomen. Op enkele kasten na zijn de volken verdwenen, terwijl er goed verzegelde suiker is opgeslagen. Na het verenigen van de achtergebleven restanten resteren nog acht kleine volken.

Uit deze gegevens valt af te leiden dat er zich in een korte periode, de eerste weken van september, een massale sterfte heeft voorgedaan. Het ontbreken van dode bijen op de bodemplank wijst op de varroamijt als oorzaak, maar dit is merkwaardig gezien het feit dat in september 2001 een behandeling met Apistanstrips werd uitgevoerd, terwijl de aantallen mijten die gedurende de zomer van 2002 werden gezien niet verontrustend waren en ook niet in alle volken mijten

waren gezien. Tijdens de honingooft waren het er echter duidelijk meer.

Natuurlijk was gepland dat er, na afloop van de honingooft, bestreden zou worden. Gekozen was voor een chemische behandeling in de broedloze winterperiode, omdat er was gewaarschuwd voor het resistent worden van de mijten voor Apistan. Gezien de teruggang in de sterkte van de volken werd midden september al met mierenzuur behandeld, gebruik makend van de Nassenheider raampjes.

Op het eerste gezicht lijkt deze catastrofe aan de varroamijt te kunnen worden toegeschreven. Het moment waarop het is gebeurd zowel als het ontbreken van gestorven bijen in de kasten wijzen daarop. Maar het is dan merkwaardig, dat de mijtenpopulatie zich zo snel heeft kunnen ontwikkelen, in één jaar tijd na de bestrijding met Apistan. Zouden de mijten resistent zijn geweest tegen dat middel? Waar komt die resistentie dan vandaan? Er worden immers geen bijen naar Schiermonnikoog getransporteerd, dus de resistentie zou op Schier nieuw moeten zijn ontstaan. Ook lijkt de vermeerdering tijdens de zomer veel sneller te zijn gegaan dan gebruikelijk en zich over alle volken te hebben verspreid. Daardoor is het vermoeden ontstaan dat er naast de varroamijt een andere oorzaak is geweest, zoals een virulent virus. Zo'n tweede factor zou dan veel desastreuzer moeten zijn geweest dan de varroamijt zelf. In november zijn daarom monsters dode bijen en ramen verzameld, welke zijn opgestuurd naar het bijeninstituut in Celle. Op het moment waarop dit wordt geschreven is nog niet bekend of daarmee verder inzicht in de sterfte is verkregen.

Hoe nu verder?

Het is intussen duidelijk geworden dat er voldoende imkers, die in de afgelopen jaren een bevruchte koningin van Schier hebben ontvangen, bereid zijn om hun koningin met volk aan Schier af te staan, zodat er een goede basis is om de bijenpopulatie weer op te bouwen. De koninginnen werden geteeld uit slechts enkele geselecteerde volken, maar ze paarden met darren uit het totaal van de bijenstand op Schier, zodat de hoop gewettigd lijkt dat we ongeveer hetzelfde genetische materiaal kunnen terugkrijgen als er tevoren was. Pas in de loop van het voorjaar zal blijken hoever we kunnen komen en welke verdere maatregelen zullen moeten worden getroffen.

Bestuur van de Stichting Schier

Louis van de bijen (3)

Harry Perton

Op 4 augustus 1779, toen Louis zijn bijen wel naar de heide zal hebben gebracht, zat hij weer in herberg de Bolderij aan de Oosterstraat, getuige een advertentie waarin hij didactisch vooruitliep op het einde van het bijenseizoen:

'CAREL LOUIS maakt bekend aan alle Liefhebbers van de opvoeding der BYEN, om nu te bekoomen, alle voordeel wat men immer van de Byen kan profiteren, als Mee maken, goed Was, goede Honig, om geene Byen dood te maaken, voor dat zy 7 Jaaren wel voor haar Meester gewerkt hebben, en alle ligte Korven door den Winter te brengen. Per Korf 10 Duiten het welk ik gedaan hebbe te Aduart by Hindrik Putter Timmerman aldaar, ook om ze tam te maaken. Men heeft Boeken by myn van 39 Artikels gedrukt, op dat een ieder het wel leezen kan. Zy worden uitgegeeven in de Ooster Straat in de Boldery voor 5 Gulden.'

10

Bij de produktverwerking en het winterklaar maken van lichte korven, die anders opgedoekt, uitgerookt en uitgemeord werden, bood Louis dus zijn hulp aan, een service waarover die timmerman in Aduard goed te spreken was. Ook blijkt uit deze bekendmaking dat Louis door zijn voorraad bijenboeken heen was, want in plaats van de oude, die 15 hoofdstukken telden, verkocht hij nieuwe, die 39 paragraafjes omvatten. Waarschijnlijk had hij er nieuwe (lees-)ervaringen in verwerkt. Dit was Louis' laatste advertentie in de Groninger Courant. Omstreeks het einde van het bijenseizoen, traditioneel op 10 september, moet hij met de noorderzon verdwenen zijn, want de weduwe Hoitsema, in wier courant hij zoveel adverteerde, zette eind december, toen hij niet terugkwam, zelf een bekendmaking in die krant:

'CHARLES LOUIS word verzogt de boeken by de Wedw. S. Hoitsema gedrukt, binnen 3 Weeken te komen afhaalen, of anders zullen dezelve na dien tyd publyk worden verkocht.'

Met andere woorden: Louis had zijn nieuwe boeken niet betaald en er lag nog een flinke partij bij de courant die ze drukte. Omdat Louis ook op haar herhaalde oproepen niets van zich liet horen, besloot de weduwe Hoitsema eind januari 1779 de voorraad zelf te gaan verkopen:

'By de Wedw. S. HOITSEMA is gedrukt en te bekomen, Boeken, waarin het geheim beschreven word, om den regten voordeel van de BYEN te hebben, bestaande in 39 Artykels, als ook om goede Mee te maken.'

Tot eind augustus 1783 plaatste zij deze advertentie meer dan veertig maal, zij het vaak als 'stopper' of bladvulling. Of ze daarna door de winkeldochters heen was, of deze opruimde is helaas onbekend.

De bijenshowman en -voorlichter Charles Louis bleef verder in nevelen gehuld. Zo is hij in geen enkele Nederlandse wetenschappelijke bibliotheek te vinden als auteur van een bijenboekje. Ook niet onder de meer Engelse naam Charles Lewis. Misschien compileerde hij andermans teksten, maar dan zouden die 15 en 39 artikelen uit de titels toch traceerbaar moeten zijn. Ik hou het er maar op dat zijn werkjes compleet van de aardbodem verdwenen zijn, want ook Nederlandse en Engelse deskundigen op het gebied van bijenhouders-historie die ik raadpleegde, wisten van zijn bestaan niets af.

Bij toeval kwam ik nog wel een bespreking tegen in de 'Boekzael der Geleerde wereld', een domineestijdschrift. Die bespreking verwees met een uitgebreid vertaald citaat naar de 'Dictionaire des Merveilles de la Nature' van de Franse philosophe Sigand de la Fond, een werk dat in 1781 te Parijs verscheen: **'Zekere Engelsman, Wildam, bezat eene zondeling bekwaamheid, om byen, wesp en andere soortgelijke dieren op te kweken. Den vierden van zomermaand 1774 nam hij, in tegenwoordigheid van veele hooge personadiën, proeven ten aanzien der opvoeding en huishouding van de byen. Hij vertoonde eenen byenkorf waarin zich byen bevonden, die hy binnen twee minuten uit denzelfen lokte en zich op den hoed eens aanschouwers liet zetten. Van daar verzamelde hy ze op zynen blooten arm, alwaar zy eene soort van mof uitmaakten. Hier op lokte hy ze op zyn hoofd en aangezigt, waar zy een masker vormden. Verder moesten zy op zyn bevel, heen en weer marcheeren.'**

Tot zover lijken deze Wildam en Charles Louis bijzonder veel op elkaar, al vertoonde Wildam deze staaltjes nog in juni, terwijl Louis daar eind mei al mee ophield. Ook is er bij Louis geen sprake van een bijenmasker om hoofd en gezicht. Maar misschien overdreef Sigand de la Fond ook wel een beetje over die Wildam

In februari 2000 zijn we met de rubriek 'Antwoord uit de praktijk' begonnen. Velen van u hebben hun bijdrage daaraan geleverd en andere imkers in hun ervaringen laten delen. Duidelijk is dat men op vele manieren bijen kan houden. Ook is duidelijk dat er weining reacties zijn in de tijd dat u het druk hebt met de bijen. In een redactievergadering hebben we besloten deze rubriek in deze vorm in 2003 te stoppen. In het decembernummer heeft u daarover kunnen lezen. Toen die beslissing gevallen was, kwamen er toch weer een aantal reacties binnen en besloten we de zaak te heroverwegen, met als resultaat in een wat beperktere vorm door te gaan. De beperking wordt dat we in de tijd dat het druk is met de bijen, we geen vragen aan u voorleggen. Van de aangegeven mogelijkheid om vragen te stellen, kunt u natuurlijk altijd gebruik maken. Zijn er zaken waarover u graag de ervaringen van anderen hoort, geef het aan ons door. U kunt uw vragen per brief, telefonisch of via E-mail stellen aan: Redactie BIJEN, Postbus 90, 6720 AB Bennekom, 0317-42 24 22, E-mail: redactie@vbbn.nl

De vraag voor de maand januari was:

Wat zijn uw ervaringen met invoeren van leggende jonge moeren in productievolken?

Leggende koninginnen invoeren

Verenigen van een klein volkje met een moerloos groot volk en dan zeker weten dat de moer de operatie overleeft. Dat is het probleem. Ik ga ervan uit dat de moer uit het grote volk reeds is verwijderd.

Krantenmethode

Niet aantrekkelijk. Een klein volkje boven de krant zit daar niet lekker. De bijen in de bak eronder konden weleens erg traag aan de krant beginnen en als ze eenmaal boven zijn het kleine volkje getalsmatig zo overheersen dat de moer wordt ingebald. Maar het kan ook anders fout lopen. Het broednest krijgt ineens een rare vorm, wat nog weleens resulteert in redcellen en tot slot moet er al na drie dagen alweer in het volk gerommeld worden. Dat kan weer inballen betekenen.

Het hele volkje in een krant in het broednest van het grote volk plaatsen. Dat betekent een krant die aardig vol zit met lijken. Of ze nu gestikt zijn of afgemaakt door de grote massa? Hou 't maar op de laatste mogelijkheid. Want eens maakte ik van bijengaas een goedsluitend kooitje waarin een hele raat paste. Eén zijde bestond uit een moerrooster, waarover een krant werd gespannen. Resultaat? Veel dode bijen en ook de moer afgemaakt. Zelfs het broed vertoonde bijtschade.

Mijn huidige oplossing

Prioriteit is de veilige invoering van de moer. Die gaat dus in een kooitje (haarkruller) met een wasafsluiting of prop voer. Het kooitje wordt op een broedraampje van haar eigen volkje bevestigd en dat raampje wordt met aanhangende bijen in het broednest van het grote volk gehangen. Zijn er meer raten broed over te hangen? Doe die dan om en om in het grote volk. Scheut rook toe en een eventuele honingkamer er weer op. Het probleem is nu nog de vliegbijen van het kleine volkje. Ik heb de keuze uit bijstorten in de honingkamer of boven een krant in die bovenkamer of storten voor de vliegplank. Die keuze hangt af van tijdstip van de dag, of er wel of geen dracht is en ook het aantal vliegbijen. Ondanks alle nieuwsgierigheid de eerste 14 dagen van het volk afblijven.

Ging bij mij zo steeds goed, maar er waren dan ook geen grote rasverschillen. Mocht dat eens zo zijn, dan ga ik het kleine volkje geregeld versterken met raampjes uitlopend broed van grote zus. Overweging: Het vreemde jonge grut zal zich niet misdragen tegenover de waardevolle moer.

Jaap Sparreboom, Meppel

De vraag voor de maand maart

Imkers houden ervan dat hun volken zich in het voorjaar goed ontwikkelen. Ik geloof dat er weinig dingen zijn waarvan we zo genieten als een voorspoedige voorjaarsontwikkeling. Wat doet u om uw bijen een zo voorspoedig mogelijke start te geven: voeren? verenigen? bijenkroeg geven? ruimte geven of juist beperken? wel of geen kunstraat aanbieden?

U kunt uw antwoord tot 5 februari 2003 insturen. Dat kan per brief, diskette of per E-mail: Redactie BIJEN, Postbus 90, 6720 AB Bennekom, redactie@vbbn.nl of m.j.van.iersel@wxs.nl.

Ti, Ta, Toveraar

Het is al weer heel wat jaren geleden dat een kinderprogramma met bovenstaande naam bijna dagelijks op de televisie was te volgen. Toveraars brouwen toverdrankjes en daarmee bevinden we ons weer op bekend terrein dank zij het verhaal van Otto de Kat in BIJEN van juni vorig jaar, waar hij ons trakteert op een toverdrankje tegen de varroamijt. Het toverdrankje kwam uit de koker van Hans Stockli, voorzitter van een Zwitserse bijenbond, die het aan het einde van zijn verhaal presenteert als alternatief voor de eerder aangehaalde kaarsenlontmethode, ontwikkeld door de Zuid-Amerikaanse imker Dr. Pedro Rodriguez. Hoe wijs is zijn raad? Wat let ons om het vliegtuig te nemen richting

12

Peru, het oorspronkelijke land van de Inca indianen, om ons persoonlijk op de hoogte te stellen. Het is er bovendien nu zomer en dat spreekt denk ik wel aan. Peru is in drie natuurlijke gebieden te onderscheiden. In het westen het kustgebied langs de Stille Oceaan waar zich de meeste beroepsimkers bevinden; in het midden het Andesgebergte met hoogvlakten tot 4.000 meter en tenslotte in het oosten de regenwouden van het Amazonegebied die meer dan de helft van het land beslaan.

In het kustgebied bevinden zich de meeste imkers. Tal van rivieren afkomstig uit het Andesgebergte maken irrigatie mogelijk zodat er een rijke verscheidenheid is aan planten en op grote schaal commerciële teelt van citrus, avocado's, misspels, mango's en katoen plaatsvindt. De bloeitijd van de gewassen begint in augustus. Er wordt met de bijen veel gereisd, de gemiddelde oogst wordt geschat op 25 kg per volk.

De hoogvlakten van de Andes worden gekenmerkt door een gematigd klimaat en een rijke verscheidenheid aan planten. Door de hoogteverschillen zijn er grote mogelijkheden voor de bijenteelt. Helaas kan er hier nauwelijks met de bijen worden gereisd door het ontbreken van deugdelijke wegen.

Peru en zijn bijen

Van origine werd er honing gewonnen van de angellose bijen, de Meliponidae. Het 'angellose' spreekt natuurlijk aan. Soms is een overblijfsel van een engel aanwezig. Tot op de dag van vandaag wordt in afgelegen gebieden nog steeds honing van deze bijen gewonnen. De 'Palo' honing, waarvan de oogst maximaal 5 kg per volkje bedraagt, bezit volgens overlevering allerlei gunstige eigenschappen en wordt door de lokale bevolking aldaar hoger gewaardeerd dan honing van de Europese bij. In het Amazone-

gebied heeft het houden van de angellose bij in kleine houten kastjes een grote vlucht genomen. Het heeft ook vele voordelen, de bijen zijn gehard, volkomen aangepast aan de natuurlijke omgeving en in tegenstelling tot de Europese bij niet vatbaar voor bijenziekten die behandeling vereisen. Met de Spanjaarden kwamen de zwarte Europese bijen naar Zuid-Amerika, later gevolgd door Italiaanse bijen en de carnica. Het allegaartje dat daaruit is ontstaan wordt de Creoolse bij genoemd. Sinds enige jaren ruikt de geafrikaniseerde bij onstuitbaar op. De voor- en nadelen zijn bekend: er zijn grote oogsten mee te halen, ze zwermen veelvuldig en zijn daarnaast zo steeklustig, dat ze in bewoonde gebieden niet zijn te gebruiken. Nu terug naar het toverdrankje en houdt u daarbij de steeklust even in de gaten. Ziet u de Zuid-Amerikaanse imkers de bijen raat voor raat bestuiven met een vaseline-oplossing? Binnen de kortste keren zouden er niet veel imkers over zijn! Vandaar de snel toe te passen kaarsenlontmethode en tegen imkercollega Stockli zou ik willen zeggen: 'Wat is wijsheid'. Nu we toch een korte vakantie vieren nog een paar gegevens als vergelijk. Peru is tweemaal zo groot als Frankrijk en er zijn ongeveer 10.000 imkers. Een kg honing kost in de winkel €3,50; zuivere Royal Jelly €230,-/kg. Voor een lege kast moet €38,- worden neergeteld en een bevolkt vierraams kastje kost €40,-. Een kg kunstraat kunt u er kopen voor €7,-. En een kilo suiker voor €0,70. Het maandinkomen van een boer bedraagt €200,-.

Mijn bijen en de varroamijt

De eerder genoemde Dr. Pedro Rodriguez heeft mij in de Apistantijd aangezet om de varroamijt met olie te gaan bestrijden. De achterliggende gedachte was dat mijten zich niet meer konden hechten aan het gladde huidoppervlak van de bijen, daardoor ze op de bodemplank zouden vallen en na verloop van tijd zouden sterven. Om het proces van olie opname te versnellen heb ik olie over bijen op een raat gegoten. Niet doen! De luchtbuisjes van de bijen raken verstopt en de bijen stikken. Dat was even een opmerking tussendoor. Uiteraard was ik zeer benieuwd naar het aantal gevallen mijten op de bodemplank na het inwinteren. Op 4 november telde ik bij mijn vijf volken, vijf dagen na het schoon maken van de varroalade, respectievelijk 10, 6, 0, 0, en 0 mijten; op 11 november 7, 1, 2, 1, en 0. Bij het volk met het hoogste aantal mijten vielen er in de eerste telronde gemiddeld twee mijten per dag. Om het aantal mijten in het volk te kunnen schatten moeten die twee mijten in november

worden vermenigvuldigd met 400, ergo maximaal 800 mijten, dus ver beneden de hoeveelheid die om een aanvullende behandeling vraagt. De tweede telronde leverde een nog geringere besmetting op. Het volk met beide malen de meeste mijten heeft alleen in juni een oliebehandeling gekregen. De overige vier volken zijn ook in september nog bezig geweest met keukenpapier gedrenkt in olie weg werken. Ik houd u maandelijks op de hoogte van de verdere tellingen.

Waarvoor heeft plantaardige olie effect?

Uit onafhankelijk onderzoek aan de Universiteit van West-Virginia en aan het onderzoekcentrum Baton Rouge is gebleken dat een deel van de varroamijten in de cellen met broed zich niet voortplanten, nadat de bijen van het volk op de een of andere manier in contact zijn geweest met plantaardige oliën. Dit effect werd zowel bereikt als de olie via vloeibaar voedsel, via suiker/honingdeeg of op een andere manier aan het volk werd toegediend. Naar de oorzaak van dit effect is het nog raden.

De onderzoekers van de Universiteit van West-Virginia geloven dat de oorzaak moet worden gezocht in de aanwezigheid van, of door een tekort aan, chemische stoffen of feromonen in het voedsel dat de larven van de voedsterbijen ontvangen. Er zou daardoor voor de varroamijten een omgeving ontstaan die een normale

groei en voortplanting tegen gaat. Een mogelijkheid die niet wordt genoemd, maar die wellicht een rol speelt is, dat de mijten die zich niet aan de met olie besmeurde bijen kunnen hechten wellicht ondervoed in de cellen met broed stappen en door hun slechte conditie zich moeilijk kunnen voortplanten. Het blijft giswerk, maar het is leuk om mee te denken.

Het weer in januari

Over de periode geldt voor het midden van ons land als normaal 52 uren zonneschijn, 67 millimeter neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 5,2°C.

Januari maanden					
Jaar	Zon	Uren	Neerslag (mm)	Max.temp	°C
1998	zonnig		normaal	zeer zacht	(7,3)
1999	zonnig		nat (83)	zeer zacht	(7,8)
2000	normaal		normaal	zacht	(6,6)
2001	zonnig	(72)	normaal	normaal	
2002	zonnig		normaal	zacht	(6,7)

Geraadpleegd

Kat, Otto de, Een toverdrankje tegen de varroamijt, BIJEN 11(6): 170 (2002)

Noel Bob, Amrine Jim, Integrated Pest Management combined with Mite Resistant Queens to combat Acaricide Resistant varroa; American Bee Journal 142(9): 672 (2002).

bijen

PRIMORSKYVOLKEN

Koninginnenteeltdag 1 februari 2003

De Koninginnenteeltdag 1 februari 2003 vindt plaats in het Wentgebouw ('de ponskaart') van de Rijksuniversiteit op de Uithof, Sorbonnelaan 16, Utrecht, aanvang 10.00 uur, sluiting 15.00 uur.

Expose voordracht Dr. S. Berg over Primorsky-bijen.

Sinds het vroege voorjaar 2001 wordt er in Nederland en in Duitsland met Primorsky-bijen geëxperimenteerd. Deze van origine Russische teeltgroep heeft al lang de kans gehad zich aan de varroamijt aan te passen. Om de import van bijenziekten te vermijden en om de lopende selectie te benutten zijn er bevruchte moeren uit de selectiepool van Rinderer (USA) geïmporteerd. De 'Stichting Duurzame Bij' heeft een aantal moeren gekocht en sindsdien worden de Primorskyvolken niet meer tegen de varroamijt behandeld.

In Duitsland wordt de hoofdmoot van het onderzoek door Dr. Stephan Berg (Instituut Kirchhain) gedaan. Daarnaast worden deelaspecten van het gedrag van

Primorsky en Hybrid-volken bekeken in de instituten Celle, Erlangen, Hohenheim-Mayen en Oberursel. Na 438 dagen bleek, dat de Primorsky-volken toch significant beter met de varroamijt om kunnen gaan dan geselecteerde carnica-volken.

De 'Nederlandse Primorskyvolken' hebben ten dele een zware zomer achter de rug, maar twee volken schijnen nog steeds zonder kleerscheuren hun weg tegen de varroadruk te gaan.

De bioloog Stephan Berg komt op zaterdag 1 februari naar Utrecht om met de koninginnentelers over de resultaten zowel in Duitsland als bij de Duurzame Bij te discussieren. De kosten voor deze dag bedragen €7,50 inclusief lunch. Aanmelden vóór 20 januari 2003 (in verband met bestellen van lunchpakketten) bij: J. Dommerholt, 0343-41 48 20, fax 0343-42 05 33 of bij het Maandblad Bijen, mw. M. Canters, Postbus 90, 6720 AB Bennekom, 0317-42 24 22, fax 0317-42 41 80 of E-mail: redactie@vbbn.nl

Even voorstellen

Ik ben een doodgewone man die met pensioen is, al zesentwintig jaar bijen houdt als hobby; vierentwintig jaar lid is van bijenhoudersvereniging St. Ambrosius in Veldhoven; voor wie honingwinning een bijzaak is en waarvan de opbrengst meer bedoeld is om de kosten te dekken dan om er winst op te maken. Mijn klantenkring is dus beperkt.

Het aantal volken varieert tussen vier en tien. Ze staan op twee verdedekte plaatsen. Eén hal, waar wel twintig kasten in kunnen staan, met een dennenbos nabij een woonwijk aan de ene kant, en een laan met lindebomen en weilanden met bermten met wat bloemen aan de

14 — andere kant. De achterkant en de zijkanten zijn gesloten. Tijdens de gemeentelijke roefeldag wordt deze hal door groepen kinderen bezocht. Als de roefeldag tenminste niet in mijn vakantietijd valt maar dan neemt een collega-imker het over in zijn bijenhal. De tweede hal staat op een volkstuin en biedt plaats aan vier kasten. Dit halletje heeft alleen een overkapping. Voor veel tuinders en ook voor bezoekers op open dagen is deze plaats een centraal punt waar veel (dezelfde) vragen gesteld worden.

Reizen doe ik niet meer met mijn volken sinds er op de Cartierheide twee heel zware kasten zijn verdwenen. U hebt dus nu een idee over mijn imkerij en u begrijpt dat ik u geen lessen ga geven in 'het met succes houden van bijen'. Wel zal ik u op de hoogte houden van mijn ervaringen van het moment. En als die er niet zijn moet u het doen met wat ik uit mijn herinnering kan putten. Mogelijk hebt u er wat aan en ik wens u veel leesplezier!

Wat doe ik in januari?

In de hallen niets. Ik ga wel regelmatig kijken of alles nog op zijn plaats staat en of de vlieggaten niet dicht gesneeuwd zijn. En als ik tijd heb, (ben met pensioen weet u wel?) knutsel ik thuis aan mijn ramen die in de zomer in de zonnemeltemelzer van was zijn ontstaan. De ramen die door breuk of anderszins niet meer deugen gaan de kliko in. Die uitvallers vervang ik door nieuwe raampjes.

De 'goeien' worden schoongemaakt. Met de achterkant van een mes schraap ik de propolis van de latjes, haal de oude draad er uit en zet er zondig nieuwe oogjes in.

Dan draad rijgen en velletjes kunstraat aanbrengen. Ik gebruik gewalste vellen. Er gaat er eentje meer in een pak, en je kunt er kaarsen mee rollen. Voor dat

laatste doel zijn gegoten wasplaten niet geschikt. Die breken gauw en dat kun je bij oprollen niet gebruiken. De draad moet goed gespannen zijn en dat controleer ik altijd door even met mijn nagel de draad te laten trillen. Als pizzicato op een viool. De toon moet helder klinken. Zoniet, dan trek ik de draad over de zijkant van het latje en zet hem met een klein spijkertje vast. Van mijn leermeester geleerd. Het velletje kunstraat leg ik op de draden en met een elektrisch stroompje van 1 volt laat ik elk draaddeel even warm worden. De was smelt en zakt over het draadje heen. Niet te fors warm maken anders snijdt de draad het vel in tweeën. Zo werk ik de vier draaddelen achter elkaar af.

Dat is wat er te doen staat in januari. Misschien ook nog in februari.

De nieuwe en de gereviseerde oude raten zullen straks ingezet worden bij de voorjaarscontrole eind maart, begin april. Ben benieuwd of ze het overleefd hebben. Zal wel. Ik verzorg mijn meiden goed...

De vonken vliegen er van af

Niets heb ik gezegd over hoe de draden gespannen worden. De beste wijn moet je immers tot het laatste bewaren? Ga met een paar man bij elkaar zitten en vraag eens hoe je buurman zijn draden spant: horizontaal of vertikaal. En de rest van de dag hoeft je niets meer te zeggen. Dat doen zij wel. En liefst allemaal tegelijk.

Over dit punt is al heel wat gezegd en geschreven. Ieder verdedigt zijn standpunt te vuur en te zwaard. Wie er gelijk heeft? Hij die het hardste roept zeker niet, denk ik.

Al ga ik nu af in de ogen van de helft van de lezers: ik doe het horizontaal.

Waarom? Als ik het vertikaal doe trekken de boven- en onderlat naar elkaar toe en past mijn velletje kunstraat niet meer. En als ik in de loop van het jaar de aangroei van de bovenlat schraap heb ik geen last van oogjes of draad die kapot kan gaan. En omdat ik het zo van mijn leermeester geleerd heb en het nog steeds voldoet. Maar dat doet het bij de vertikaalspanners ook! Zeker weten.

Toekomstvisie op de bijenteelt in Nederland

Het imago van de Nederlandse imker(ij) blijkt onvoldoende aantrekkelijk te zijn om te waarborgen dat op termijn de imkerij op aanvaardbaar niveau in stand zal blijven. Het aantal praktiserende imkers neemt gestaag af, en dat al gedurende een zeer lange periode van meer dan 50 jaar.

Over de oorzaken en wat daar aan te doen zou zijn, wordt ook al jaren gesproken. In het nemen van initiatieven om eenmalig de imkerij op een zeer positieve manier voor het voetlicht te brengen, zoals dit jaar is gebeurd tijdens de Floriade, zijn we nog wel in staat. Maar met een meer planmatige en structurele aanpak om de bijenteelt weer aantrekkelijk te maken, lukt het niet. Daartoe moet mijns inziens een aantal traditionele paden worden verlaten. In het volgende wil de schrijver dezes daartoe zijn visie geven.

De verzuiling in de imkerij

Met een alsmaar afnemend aantal imkers wordt het steeds moeizamer om als landelijke bonden de imkerij te promoten en in zijn totaliteit goed op de kaart te zetten. De versnippering in meerdere landelijke bonden werkt daar op een negatieve manier aan mee. De hoop was gerechtvaardigd dat na de totstandkoming van het gezamenlijk uit te geven blad BIJEN (uitgezonderd ANI) ook een vergaande samenwerking, respectievelijk samengaan, van organisaties tot stand zou gaan komen. Dat dit niet is gelukt is naar mijn stellige oordeel niet te wijten aan de leden van de afzonderlijke imkerorganisaties, maar veeleer aan de opstelling van de bestuurders van de diverse organisaties. Dit laatste mede omdat er onvoldoende zicht is (of wordt gegeven) op een toekomst met perspectief voor de imkerij.

Indien echter de bakens niet worden verzet, bestaat er een gerede kans dat:

- Veel minder mensen bijen gaan houden
- Steeds meer imkers geen lid meer zullen worden van een imkerorganisatie
- Meer plaatselijke verenigingen zich van de landelijk organisatie zullen afscheiden
- Er meer verenigingen worden opgericht die geen separatisme voorstaan, zoals bijvoorbeeld Buckfast Belangen Verenigd (BBV) en Vereniging van Carnica Imkers (VCI).

Hobbyisten en commerciële imkers

Er moet één centrale organisatie komen die de belangen van alle Nederlandse imkers behartigt. Aangezien de overgrote meerderheid van de Nederlandse imkers uit hobbyimkers bestaat, is het belangrijk om onderscheid te maken tussen hobbyimkers en commerciële imkers, vanwege het –in sommige opzichten– verschil van belangen.

Voor de hobbyimkers is er nauwelijks belang bij deelname aan bijvoorbeeld de bedrijfsraad, terwijl dit voor de commerciële imkerij van groot belang kan zijn. Het beste zou zijn dat de commercieel werkende imkers zich aansluiten (of aangesloten blijven) bij de bestaande land- en tuinbouworganisaties. Een groot deel van de aandacht van de huidige bestuurders gaat nu op aan dit soort aandachtsvelden, terwijl die redelijkerwijs vooral op de belangen van de hobbyimker gericht zou moeten zijn. Het gegeven dat wij nog te boek staan als onderdeel van de bedrijfstak land- en tuinbouw heeft voor de hobbyimker niet al te veel waarde. Deze band kan beperkt van aard zijn. De belangen voor de hobbyimker, liggen niet zozeer bij de landbouw- en tuinbouwvertegenwoordigende overheid, maar veel eerder bij dat deel van de nationale-, provinciale- en gemeentelijke overheden die natuur en milieu vertegenwoordigen en voorts bij de natuurbeherende organisaties als Staatsbosbeheer, Provinciale Landschappen, Natuurmonumenten en dergelijke.

Wat moet er veranderen?

De plaatselijk of regionaal opererende verenigingen, als onderdeel van een landelijke bond, moeten meer ondersteuning krijgen vanuit de overheid. Hierbij kan de huidige verdeling van de Europese gelden ter discussie worden gebracht. Nu gaat de totale bijdrage naar de Ambrosiushoeve. Als imkers hebben wij de indruk dat de rijksoverheid het instituut langzaam maar zeker aan het wegbezuinigen is. De alsmaar doorgaande reorganisaties laten mijn inziens weinig hoop voor de toekomst voor een gedegen onderzoeksinstituut gericht op de bijenteelt. Wel wordt er door de (hobby)imkers flink geld afgedragen ten behoeve van het instituut. En niet alleen dit geld, maar ook nog eens vrijwel de gehele subsidiepot van Europese Fondsen voor de bijenteelt. Als het geld op die wijze op de best mogelijke wijze besteed zou zijn, zou je daar als imker vrede mee kunnen hebben. Maar de nood in de imkerij, misschien beter gezegd de teloorgang van de (hobby)imkerij en de steeds verder teruglopende belangstelling voor onze buitengewoon mooie en nuttige hobby, schiet niet veel op met deze wijze van aanwending van de financiële middelen.

Daarom pleit ik met grote nadruk voor een andere aanwending van deze middelen. Het belang voor de imkerij om weer te groeien en bloeien is van de hoogste urgentie. En dat kan alleen bereikt worden door de verenigingsverbanden op plaatselijk en regionaal niveau de mogelijkheden aan te reiken om de bijenteelt te promoten. Laat de subsidies, die verkregen kunnen worden, op dit niveau aangewend worden. In dit verband valt te denken aan het oprichten van educatieve plaatselijke of regionale centra voor de bijenteelt of -in samenwerking met anderen gericht op natuur en milieu (als bijvoorbeeld het IVN). De activiteiten kunnen bestaan uit het geven van cursussen, workshops, lezingen e.d. voor een breed publiek. Naast de benodigde investeringssubsidies kunnen subsidies bijvoorbeeld worden verleend op geleverde prestaties in de vorm van het aantal bezoekers of cursisten.

16

Eventueel benodigd onderzoek specifiek gericht op de Nederlandse bijenteelt, en ten behoeve van de hobbyimker, kan uitbesteed worden aan een instituut binnen de EEG.

Conclusie

Het is mijn stellige overtuiging dat alleen enthousiasme vanuit de basis, samen met de nodige reorganisaties, randvoorwaarden en steun als bovenomschreven onze schitterende en van groot nut zijnde hobby weer uit het slop kan trekken. En we willen het oude beroep toch niet laten uitsterven?

Kijkend naar de bijen, weten imkers als eersten dat bundeling van krachten leidt tot overleving, prestaties en tevreden gezoem. Kennelijk hebben bestuurders van de landelijke organisaties te weinig tijd voor hun bijen en verliezen zo het zicht op datgene waar het aan de basis (de belangen van de leden) om gaat.

Gerrit Freije, Zuidlaren

Reactie (1)

Reactie 1 op het artikel 'Van Imker tot Imker' in BIJEN 11(11): 304 (2002) en het themanummer 'Leven met de varroamijt', BIJEN 11(10) (2002).

Toen ik vele jaren geleden begon met het imkeren was ik verrast dat het blijkbaar gewoonte was om bestrijdingsmiddelen in de kast te gebruiken. Dit verbaasde mij bijzonder, zeker gegeven het feit dat we met een zichzelf snel reproducerend insect te maken hebben.

Mijn eerste gedachte destijds was de vergelijking met de malariamuskiet. Men heeft getracht met grote

hoeveelheden bestrijdingsmiddelen (DDT) dit insect voorgoed van de wereld te laten verdwijnen; het resultaat was dat het insect natuurlijk muteerde en de wereld opgescheept zit met restanten van een zeer schadelijk middel. De overeenkomsten zijn groot, als ik kijk welke varroamiddelen gekomen zijn en weer gegaan (de varroamijt werd resistent), en welke situatie we nu hebben.

In die begindagen kwam ik ook een voormalig VBBN hoofdbestuurslid tegen die al een tijd geleden gestopt was met imkeren omdat ze het niet zag zitten om met bestrijdingsmiddelen de kast in te gaan. Niet zoveel later trof ik echter ook anderen die nog nooit bestreden hadden en dit ook keurig vastgelegd hadden. Het bevestigde eigenlijk mijn eigen ideeën, die toen ook in de diergeneeskunde al stevig opgang deden. Als je al bestrijdt, dan voor een zeer korte periode, en maak er zeker geen jaarlijks gebeuren van; dat roept alleen resistentie op en doet meestal meer schade toebrengen dan dat het een structurele verbetering bewerkstelligt.

Schone wascirkel

Goed, dit in gedachte meenemend ben ik met mijn imkeractiviteiten begonnen, eerst voorzichtig met 2 volkjes, later uitbouwend naar nu met 6 grote volken de winter door. Het eerste probleem dat zich voerde, was dat ik geen kunstraat kon gebruiken waarvan ik de oorsprong niet bepalen kon. De gebruikte bestrijdingsmiddelen stapelden zich op in de was, waardoor ik mijn bijen als het ware op een vuilnisbelt (iets overdreven) zou moeten laten beginnen. Ik kon gelukkig kunstraat krijgen van een imker die ook niet bestreed. Vervolgens was de doelstelling om zoveel mogelijk was te laten aanmaken, zodat ik zo snel mogelijk in mijn eigen kunstraat kon voorzien (daarvan wist ik natuurlijk zeker dat het volledig vrij van bestrijdingsmiddelen zou zijn). Intussen bleken links

Het dubbeltjesgas op een meter voor de vliegplanken geeft als effect dat de bijen gelijk omhoog gaan. Ik kan dus rustig op een bankje ervoor het plankleven bekijken.

en rechts imkers aanwezig te zijn die ook zonder bestrijding werkten en waarvan de was dus ook veilig is. We hebben intussen een mooie schone wascirkel.

Vitale volken

Resultaat van deze benadering is dat ik mooie gezonde volken heb met, volgens vele andere imkers, rampzalige varroabesmetting. En dat heb ik nu al zo'n 6 jaar.

Ik tel op de varroabodems van de kasten tussen de 0 en de 150 varroamijten, afhankelijk van de tijd van het jaar. Mijn zeer vitale bijen hebben er geen last van, en dat is natuurlijk logisch. Als ik de varroamijt bestrijd, beschadig ik ook de bijen. Ik verzwak ze met als resultaat dat ze gevoeliger en vatbaarder worden voor welke parasiet of ziekte ook. Kijk naar onszelf, als we zwakker zijn, zijn we vatbaarder voor ziekten. Ziekten die we meestal allang bij ons dragen, maar door onze vitaliteit worden we er niet ziek van, ons afweersysteem kan het aan. Ik zie hetzelfde in mijn volken gebeuren. Laten we in vredesnaam leren van de fouten die in het verleden gemaakt zijn, zie de aanhef van dit artikel, het zal de vitaliteit van de bijen zeer ten goede komen, het risico van grote verliezen wordt een stuk kleiner.

Details

Op wens van de redactie geef ik u hier nog een aantal gegevens om het bovenstaand artikel te completeren;

- ik werk met een vuilnisbakkenras, diverse kruisingen op basis van voorbij vliegende darren. Ik doe dit bewust, daar kruising meestal sterker is.

- ik zit in een landelijk gebied met de bijen op een vaste stand en ga nooit naar een andere locatie.

Tegenover mij een fruitteler en op 100 meter een grote kersenbongerd. Bij beide staan in de bloei-periode veel kasten van collega-imkers. Over het algemeen is er een redelijk drachtgebied. Dit controleer ik aan de hand van de stuifmeelsoorten die ik wekelijks zie op de varroabodem.

- De eerste jaren waren iets moeilijker, maar zeker niet schokkend.

- ik laat de volken zwermen, en daarom mis ik wel eens een zwerm. Groot voordeel: ik hoef de kast niet open te maken voor koningin zoeken, geen doppen te kappen etc. Hoe minder ik het volk verstoort, hoe beter. Ik heb wel acrylaat (glasheldere) deksels: als ik de regenkap afneem kijk ik recht in het volk, hoef hiervoor dus niet te openen.

- De genoemde aantallen mijten zijn per week, dit varieert in golven, met het broed mee: veel uitkomend broed geeft veel mijten. Dit is voor mij ook een indicatie hoe het broedverloop is. Je hebt ook weken dat er bijna geen mijten vallen, na zwermen en

een nog niet bevruchte nieuwe koningin bijvoorbeeld. - ik oogst honing meestal eind juni, afhankelijk van het weer, en de tweede oogst is als de honingbakken van de kasten afgaan (slingeren en de was uitsmelten). Ik begin elk jaar met nieuw kunstraat in de honingbakken. De oogst was dit jaar 8 tot 10 kg per kast. Na juni laat ik de overige honing in de kast. Ik beoordeel op het gewicht van de kast of ik invertsuiker bijvoer.

Cyp Wagenaar, Pannerden.

Reactie (2)

Heer Zoet,

ik ben een Buckfast licentienemer en behandel mijn bijen al zes jaar niet meer. Ik heb dit jaar 60 volken ingewinterd, mocht u geïnteresseerd zijn, dan kan u de informatie op mijn site vinden onder teeltjaar en teeltverslagen.

Mijn teeltdoel is een zo goed mogelijke Buckfastbij te telen, met als speerpunt een bij die zonder enige behandeling moet kunnen overleven.

Mijn teeltdoel verwezenlijk ik door veel gebruik te maken van KI, hierdoor kan ik sneller en beter selecteren. Voor de lezers is het zeer interessant om ook eens op www.bijenhouden.nl en dan onder FORUMen ZIEKTEN en PARASIETEN te kijken. Er zijn namelijk nog meer mensen die hier vaak stukjes op zetten en ook al jaren hun bijen niet meer behandelen. Mijn website is www.joostpeschier.nl. Kijk onder bijen.

Joost Peschier, Meedhuizen

Reactie (3)

Op een tweetal door lezers ingezonden stukken in BIJEN 11(10): 277-278 (2002) lijkt het mij nuttig wanneer vanwege de redactie enig commentaar op de inhoud wordt gegeven. Het betreft de artikelen van Joop van Veen, zowel als van Jan Beekman: beiden houden (impliciet) een pleidooi voor het achterwege laten van bestrijding van bijenziektes en -parasieten! Met de stelling dat iedere imker zelf verantwoordelijk is voor zijn/haar beleid in dezen, ben ik het roerend eens. Maar achterwege laten van de vereiste maatregelen ter voorkoming van verspreiding van de problemen houdt het risico in dat collega-imkers daarmee worden opgezadeld! Afgezien van de mijns inziens dubieuze kans (voor de bijen) op succes van deze manier van imkeren, worden in elk geval de burens niet ontzien ...

H.J. van Buul, Eindhoven

Naschrift redactie: zie 'Van de redactie' op pagina 2.

Bevruchte moeren vervangen

De gebruikelijke manier van moeren vervangen is het wegnemen van de oude moer, om vervolgens na negen dagen wachten de doppen te breken en een nieuwe moer met een kluisje of anderszins in te voeren. Voor onbevruchte moeren mag dit een juiste manier zijn, voor bevruchte moeren kan dit problemen opleveren, getuige de volgende ervaringen.

Ervaring I: Ik heb dit meerdere malen op de boven beschreven manier gedaan, en vervolgens een bevruchte moer ingevoerd en na 10 dagen gecontroleerd. Een aantal keren bleek echter, dat er op het aanwezige

18

mooie broednest ook tal van doppen waren aanwezig. De verdeling van de doppen over het broedgaf aan dat het redcellen waren. Verdere controle liet ook zien dat de moer actief was in het volk. De doppen werden gebroken en het geheel deed verder volgens verwachting.

Vraag: Wat zou er zijn gebeurd als de doppen niet werden gebroken?

Heeft u iets wonderlijks meegemaakt bij de bijen? Laat andere imkers ervan meegenieten! De redactie nodigt u uit om uw waarneming op te sturen per brief, schijfje of e-mail aan: schoots7@zonnet.nl of redactie@vbbn.nl. Hayo Velthuis kan er een aanvullende of toe-lichtende reactie op geven.

Deze maand een dubbel verhaal: Jan Charpentier uit Berlicum vertelt over een gebruikelijke manier van moeren vervangen, maar met een niet altijd gebruikelijk resultaat –voorzover daarvan bij bijen al sprake kan zijn. Verder reageert Hans de Man uit Gouda op het verhaal van de voorbereidende scoutbijen: 'Hoe zit het als de zwerm onder een zojuist gestalde fiets gaat hangen?'

Ervaring II: Een 'Golkast' werd moerloos door onduidelijke oorzaak. Bij controle bleek dat alle broed gesloten was, maar dat er ook een aantal redcellen was. Ik heb de doppen gebroken en een Kirchhainertje met leggende moer, afgedekt met een krant, in een vrijgemaakte ruimte naast de ramen geplaatst. Bij controle na zeven dagen bleken er op het broed in het Kirchhainertje tal van doppen te zitten. In de kast bleek verder de moer vrolijk aan de leg. Het Kirchhainertje heb ik weggenomen en het volk deed verder zoals het hoort.

Een verklaring zou als volgt kunnen zijn: het volk is hopeloos moerloos na het wegnemen van de oude moer én na negen dagen het doppen breken. Wanneer dan een leggende moer wordt ingevoerd, al dan niet met open broed, gaan de bijen op het beschikbare materiaal de reddende actie uitvoeren: moeren kweken. De aanwezigheid van een goede moer hindert ze niet bij het uitvoeren van die actie. De stemming van 'moerloosheid' ijlt als het ware nog na en de nieuwe moer kan deze stemming niet op slag wijzigen.

Mijn huidige methode is dan ook als volgt: volken die van een nieuwe moer moeten worden voorzien, worden moerloos gemaakt en onmiddellijk met behulp van een krant verenigd met het Kirchhainertje of de drieramer die de gewenste leggende jonge moer heeft. Deze methode lijkt risicoloos te zijn. Hoe kijkt Hayo hiertegenaan?

Jan Charpentier, Berlicum

Reactie van Hayo Velthuis

Zwerm onder een fietszadel

Voor ik reageer op het verhaal van Jan Charpentier, wil ik eerst ingaan op een reactie van **Hans de Man uit Gouda**, naar aanleiding van het door Bert Brakkee aangedragen thema over de communicatie van bijen voorafgaand aan het zwermen (september 2002). Hans schrijft: 'Als de bijen zoveel tijd uittrekken voor het bezichtigen van een geschikte behuizing, waarom gaat het dan zo vaak mis? Iedere imker weet dat zwermen vaak op de beroerdste plekken gaan zitten, b.v. onder het zadel van een fiets die er net geplaatst is. In zulke gevallen ga je toch wel twifelen aan de scoutingbijen'.

Het is duidelijk dat de scoutbijen die fiets niet hebben uitgezocht om aan te gaan hangen. De rol van de scoutbijen komt later, immers eerst heb je het proces van het uitzwermen zelf: een snel toenemende onrust in de kast, gevolgd door massaal uitvliegen en het vinden van een tijdelijke hangplek.

Daarbij splitst het volk zich in het deel dat zal vertrekken, met de koningin, en het deel dat terugkeert naar de oude kast. Het eerste deel vormt een tijdelijke tros, het andere deel slaat terug. Op de tros van die zwerm gaan dan de verschillende scoutbijen via hun dansen aangeven welke plek ieder van hen heeft gevonden. Vervolgens moeten de bijen die door dat

dansen worden opgewekt de aangeduide plaatsen te bezoeken, de uiteindelijke keuze bepalen. Pas als alle neuzen dezelfde kant uit wijzen vertrekt de zwerm naar de definitieve vestigingsplaats. Het overleg vindt dus plaats nadat de zwermtros is gevormd. Die eerste plek heeft dus niet zoveel te betekenen.

Slappe doppen

Vraag 2 van Hans is: 'Enkele jaren geleden had ik een hopeloos moerloos volk. Ik heb er een raampje met eitjes ingehangen (misschien 2-4 dagen oud?). Twee dagen later inspecteerde ik het raampje en zag dat er twee gesloten doppen aangemaakt waren. Deze doppen waren echter zeer slap en erg plat en gevuld met koninginnengelei. Hoe is een en ander mogelijk geweest?'

Uit de vraag is het niet duidelijk of er wel normale doppen waren aangezet, maar ik vermoed dat dat niet het geval is. Je ziet zulke doppen wel vaker in moerloos gemaakte volken; ze kunnen worden gebouwd op cellen met een onbevrucht ei erin, dus doppen op darrencellen; de larven van darren kunnen koninginnengelei niet verdragen, als de cellen gesloten zijn vind je er nog steeds veel voer in en een meestal al dode, verslijmende larf, nooit een pop. Maar Hans zag geen larf, en zijn cellen waren na twee dagen al gesloten. Ik denk dat er al kleine doppen op het ingehangen raam hebben gezeten, althans zo leg ik het uit wanneer ikzelf na zo'n korte tijd gesloten doppen aantref in mijn eigen volken: 'weer niet goed opgelet' denk ik dan. Maar van Hans wil ik dat niet beweren, al moet ik zeggen dat ik zijn waarneming dan niet kan verklaren. Zulke vaak extreem lange en afgeplatte cellen vol voer kom je wel vaker tegen. Waardoor ze ontstaan is bij mijn weten nooit onderzocht. Omdat ze niets opleveren is het te beschouwen als een ontsporing van een gedragsketen voor normale red- en zwermcelbouw, maar welke bijen dan ontsporen en waarom weten we niet.

Invoeren van bevruchte moeren

Dan zijn er de twee vragen van Jan Charpentier. In de eerste vraag wordt gesproken van 'de gebruikelijke manier' bij het vervangen van bevruchte moeren, maar er zijn zoveel en nogal verschillende manieren. Ikzelf bouw helemaal niet zo'n wachtperiode van negen dagen in, want dan moet je de hele kast nakijken op doppen. Ik haal de oude moer er uit en doe meteen de nieuwe moer, die dan natuurlijk wel aan de leg is, via een moerhuisje met suikerdeeg terug. Hoe dan ook, bij Jan zette het volk op de eitjes van de nieuwe moer redcellen aan. Dit moerloos zijn of worden van een volk bij het wisselen van de koningin

komt nog wel eens voor wanneer de jonge koningin uit een klein volkje, zoals een bevruchtungskastje, afkomstig is. Ze is daar na de bevruchting vlot aan de leg gegaan, maar in dat kleine kastje is al gauw de beschikbare ruimte geheel benut; ze moet dan wachten tot de belegde cellen weer zijn vrijgekomen, en gaat dus van de leg af. Wordt ze dan overgezet in het grote volk, dan moet ze eerst weer op gang komen. Dat betekent niet alleen dat ze eieren moet gaan maken, maar dat ook moet doen in hoeveelheden die bij dat volk behoren. Er gaan een aantal dagen overheen voordat ze die productie weer heeft opgebouwd. Ook haar productie van koninginnenstof is aanvankelijk gering. Beide zaken, eieren en koninginnenstoffen, hangen samen met haar geringe metabolisme (stofwisseling) in het kleine volkje. En zo kan het gebeuren dat, terwijl ze in een laag tempo eitjes begint te leggen, het volk nog in een overgangsstadium is tussen moerloos en moergoed, en op het eerste jonge broed redcellen aanzet.

Raampje met eitjes inhangen

Je ziet dat ook wel in volken waar de jonge moer alsmat niet aan de leg wil. Je hangt dan een raampje eitjes erin en bij controle na één of twee dagen zit er

advertentie

IMKERSHOP 'HET BIJENHUIS'

Een imker met verstand
wordt bij Het Bijenhuis vaste klant

Voor snelle bestelservice

tel 0317 422 733

fax 0317 424 180

e-mail bijenhuis@vbbn.nl

Grintweg 273

6704 AP Wageningen

online winkelen bij www.vbbn.nl

Koetsier zwerm op de bok
Strohoed op
Voor en achter klaar
En karrenmaar.

Dhr. L.J.W. Hartjes uit Gendt in de Betuwe, die al sinds 1950 lid is van de VBBN subvereniging Bommel e.O., stuurde ons deze tekst en foto van een oude, een-rijige aardappelroommachine met een zwerm 'op de bok'.

een enkel dopje op: je weet dan niet of het volk nu echt moerloos is (maar dan zou je toch veel meer en ook grotere doppen verwachten) of niet. Waar dan de oorzaak zit, waarom de jonge koningin alsmaar niet aan de leg gaat weet ik dan niet, maar misschien dat de werksters er iets mee te maken hebben. Immers, die moeten cellen voorbereiden, poetsen noemen we dat, voordat de koningin ze zal gaan beleggen. Het ingehangen raampje eitjes en jonge larven forceert dat de werksters gaan voeren en dan komt de rest ook op gang. Want, zo heb ik vaak kunnen constateren, binnen een of twee dagen na het inhangen van het raampje met eitjes en larven gaat de jonge koningin alsnog aan de leg.

Jan ziet dan dat na het breken van die doppen alles verder naar wens verloopt. Dat klopt met het langzaam op gang komen van de moer. Ik denk overigens, dat het volk die redcellen op het eerste broed wel weer zal opruimen, zodra de koningin op volle sterkte haar koninginnenstoffen produceert en alle bijen ermee in aanraking zijn gekomen. Er is immers geen zwermstemming in het volk.

Homogeen volk

Vraag 2 van Jan gaat eigenlijk over de distributie van die koninginnenstoffen. In een Golzkast, een grote

bak met naar ik meen 22 ramen, is een deel van de ramen weggenomen en op die plek staat dat kleine Kirchhainer kastje, misschien nog met een stuk krant erop. De koningin is het grote volk ingewandeld, maar de bijen in de Kirchhainer vermengen zich niet met het grote volk en worden daardoor moerloos en zetten redcellen aan.

Het laat zien dat een goede circulatie van bijen én van de koningin nodig is om tot een homogeen volk te komen, iets dat als eenheid functioneert. Het is juist dat verstoren van die circulatie die maakt dat er zwermstemming ontstaat. Normaliter is het doordat er teveel bijen in de kast zitten, door ruimtegebrek kunnen ze zich onvoldoende verplaatsen en is de verspreiding van de koninginnenstoffen niet meer voldoende snel. Daardoor ontstaat plaatselijk en tijdelijk moereloosheid, waardoor de in de speeldopjes gelegde eitjes niet meer worden weggenomen maar worden verzorgd. En dan ontstaan de eerste zwermcellen.

En daarmee is voor deze keer de cirkel weer rond: we begonnen met de uitgevlogen zwerm, en eindigen met de eerste zwermcellen.

Bijen en straling

Jan van de Veluwe

Op de Veluwe kwamen wichelroedelopers (WR-lopers) voor, die o.a. werden geraadpleegd door de boerenbevolking voor het opsporen van dicht onder het aardoppervlak gelegen waterbronnen, voor problemen met koeien en schapen.

In Terwolde was een bekende imker, tevens WR-loper (Berend Kers), die evenzo op de heide de juiste plek voor zijn bijen opzocht en aldus opmerkelijke honing-oogsten behaalde.

Enkele jaren geleden had ik het genoeg van de Rotary Club te Minden (partnerclub van de RC in mijn regio) een voordracht te houden over 'Moderne Bienenzucht in den Niederlanden'. In de erop volgende discussie kwam het aspect 'Bienenzucht und Strahlung' ter sprake, waarbij een in dit gezelschap aanwezige 'Rutengänger' mij adviseerde eens contact op te nemen met de 'Forschungskreis für Geobiologie: GEOBIONIC' in Waldbrunn bij Heidelberg (BRD), met name over bijen en straling.

Flauwekul

In tegenstelling tot Nederland, waar aardstralen als 'flauwekul' worden afgedaan, kreeg ik desgevraagd tot mijn niet geringe verbazing van genoemd proefstation een catalogus toegezonden met vermelding van honderd(!) boekwerken, die direct of indirect met dit onderwerp verband houden. Verder een overzicht van alle in de BRD in gebruik zijnde wichelroedes, pendels en aanverwante artikelen, alsmede een presentemplaar van twee verschillende periodieken omtrent radiësthesie, zijnde aard- en cultuurstraling. Dat laatste heeft betrekking op elektrische, magnetische en elektromagnetische straling, gecreëerd door de mens. Het is opmerkelijk hoever wij in Nederland hierbij achterlopen. Een en ander intrigeerde mij dermate, dat ik 'als journalist' een cursus WR-lopen mocht bijwonen en in dat verband als 'minder begaafd' uit de bus kwam. (www.wichelroede.nl) Zonder op de complexe achtergronden van het wezen 'aardstralen' in te gaan is het mij thans duidelijk, dat alle in kolonievorm levende insecten, zoals bijen, hommels, mieren, termieten en wespen, alsmede een 'wolk' dansende muggen, altijd boven kruisingen van aardstralen worden aangetroffen. Onze honingbij is daar tot op zekere hoogte een uitzondering op, aangezien ze gedomesticeerd is, en slechts enkele imkers daarvan enige weet hebben. Een afkomende bijenzwerm landt niettemin nagenoeg altijd op een kruising van aardstralen.

'Zwermplaats'

Tot slot een voorbeeld waartoe deze kennis aanleiding kan geven. Een dame in Twello zat in juli jl. vreselijk omhoog met een bijenzwerm in haar coniferen haag. Via de gemeente kwam ze met ondergetekende in contact, hetgeen mij uiteindelijk een fraaie zwerm opleverde. Bij haar aangekomen bleek ze als de dood te zijn voor haar hond, die allergisch was voor bijen- en wespensteken. Na het scheppen van de zwerm de korf even op de grond geplaatst zodat de nog rondvliegende bijen zich eveneens bij hun koningin konden voegen. Betrokkene vertelde mij toen, dat er enkele jaren geleden aan de andere zijde van de tuin ook een zwerm was neergestreken. Ik wees die plek met behulp van mijn zogenaamde 'Allemansroede' exact aan, hetgeen haar zeer verbaasde. Aangezien een groot deel der mensheid dat evenzo kan, liet ik haar met mijn wichelroede ook een poging ondernemen en ... met succes! Ze was er diep van onder de indruk en vond het een unieke ervaring.

De 'Schweizerische Bienen-Zeitung' van januari 2001 bevat een artikel over 'Bijen en aardstralen - de standplaats'. Hierin staat beschreven dat bijen 'straalzoekers' zijn, dit in tegenstelling tot mensen en vrijwel alle zoogdieren, die als 'straalvluchters' worden aangemerkt. Wetenschappelijk spreekt men in de Duitstalige landen in dit geval van 'geopathogene zones'. De praktijk heeft aangetoond dat het bijenvolk op dergelijke plaatsen aanmerkelijk beter functioneert dan elders, waarneembaar aan de broedaanzet en honing oogst. Verder wordt geadviseerd om de vliegopening altijd op het zuidoosten te plaatsen.

Met Ben Oude Reimerink uit Twello hadden wij dit jaar 12 kastvolken geplaatst op kruisingen van aardstralen op de heide van het Schietkamp te Oldebroek. Op 4 september jl. zaten alle honingkamers vol en nagenoeg geheel verzegeld!

In Zwitserland is in 2001 uitgekomen 'Der richtige Platz' van Eva-Maria Tschopp en Eric Tschopp, dat handelt over het opsporen en neutraliseren van aardstralen en electrosmog. Voorts wordt exact aangegeven hoe e.e.a. met behulp van wichelroede of pendel plaatsvindt. Tevens geschiedt voor zelfscholing.

ISBN 3-85502-603-3, AT Verlag, Aarau, Bahnhofstrasse 39-43 CH-5001.

Prijs ca. € 18,50. Voor geïnteresseerden een buitengewoon uniek boekwerk.

Bij gepraat (12)

E. Blankert, voorzitter ABTB

Wanneer u dit artikel leest zijn de oliebollen en appelflappen achter de kiezen en worden de plannen voor een nieuw bijenseizoen al weer gemaakt. Hoe zullen de bijen de winter doorkomen? Onderhoud aan kastmateriaal en voorbereidingen voor nieuwe ramen kunnen al weer plaats vinden.

Graag wil ik met u nog terugkijken op een aantal activiteiten van het vorige jaar.

Afdeling Dinxperlo hield op 31 oktober in partycentrum Boszicht bij Didam een bijeenkomst.

22 Verheugd was ik, dat ik diploma's mocht uitreiken aan cursisten van een beginnerscursus van G. Hollander en Ton Thissen van de afdeling Liemers. De laatstgenoemde cursisten zijn vertrouwd gemaakt met buckfastbijen in een stedelijke omgeving. Treffend was het enthousiasme en hun waarding die deze nieuwe imkers voor hun docenten uitdroegen. Dhr. W. van Eldik van Fruitmasters reikte de diploma's/certificaten uit van de met de SBI en afdeling Wehl georganiseerde bestuivingscursus. Later op de avond gaf dhr. Van Eldik een presentatie van het bedrijf, waarbij getoond werd hoe een partij fruit door geautomatiseerde systemen traceerbaar is van producent tot consument. Hij wees in dit kader op de noodzaak tot certificering van goede bestuivingimkers.

Opleiding aan de hand van het boek van dhr. Hensels 'Bestuiving Land- en Tuinbouwgewassen door Honingbijen' is derhalve een bittere noodzaak die navolging verdient. De dialoog door Frans Hoefnagels 'Uw bloemen en hun bezoekers' gaf een keur van bloembezoekende insecten te zien. De verloting, ter bestrijding van de kosten, met o.a. prijzen van de lokale winkels, liet niet alleen de cursisten met blijde gezichten huiswaarts gaan. De ANI hield op 2 november haar jaarvergadering in 'Het Blankeschot' te Uddel. Onder voorzitterschap van D. van Houwelingen werd weer vlot vergaderd. Belangrijk was de steun van de vergadering voor het bestuur ten opzichte van het preventieplan AVB en de hieraan verbonden mogelijke kosten m.i.v. 2004. Jeroen Vorstman, nieuwe medewerker van PPO Bijen, stelde zich voor en vertelde over de onderzoeksprogramma's. Aansluitend werd een boeiende lezing gegeven over de ijsvogel en zijn/haar leefomgeving.

- Op 4 november werden er weer diploma's uitgereikt, o.a. aan zeer jeugdige imkers van de afdeling St. Isidorushoeve. Verheugend is dat de belangstelling voor imkeren ook bij jongeren lijkt toe te nemen. Zeer interessant was het verhaal van Erol Yilmaz aan de hand van twee videofilms over het imkeren in Turkije. In de eerste film belicht hij het imkeren van zijn vader die met schaarse middelen en onder slechte omstandigheden bijenhoudt. In het tweede gedeelte vertelde hij over de meer commerciële bijhouderij in Turkije. Zijn verhaal en beelden en de kenmerken van de vier belangrijkste Kaukasische, Anatolische,

Synop- en Polimuglarassen waren bijzonder interessant. Wist u overigens dat er 17 bijenrassen in Turkije aanwezig zijn en dat met overheidssteun het onderzoeksinstituut TKV deze rassen zuiver worden gehouden? Met toestemming mocht ik naam en adres van deze zeer interessante spreker in deze rubriek vermelden: Erol Yilmaz, Soendastraat 31, 7556 AL Hengelo, 074-29 09 591.

- De studiedag van de Bond van Bijenhouders LZTO op 9 november met Jo Janssen als voorzitter van de studiedagcommissie stond in het teken van 'bestuivende insecten' en werd weer goed bezocht. Om de lezingen, het parallelprogramma en de stands weer van goed niveau te laten zijn is veel werk verzet. Uittreksels van de lezingen zijn op onze studiedag in te zien.

- Op 11 november werd door de besturen vergaderd met de redactie van blad BIJEN. Van de redactie waren aanwezig: M. Boerjan (hoofdredacteur), A. Schoots en M. van Iersel. De jaarrekening 2001 werd goedgekeurd en begroting 2003 besproken. Het werkplan 2002 geëvalueerd en de plannen voor 2003 bekend gemaakt. Het is zeer bijzonder dat voor een lage kostprijs het blad BIJEN gemaakt kan worden.

Wist u dat voor elke uitgave van blad BIJEN zes personen ± 500 uur arbeid verzetten? Door het teruglopen van het aantal vaste adverteerders zullen de besturen nieuwe adverteerders moeten zoeken. Oriënterend zal in de hoofdbesturen en in de algemene vergaderingen gesproken gaan worden over de wenselijkheid van kleurendruk in het maandblad. In 1995 is een uitgave met acht pagina's kleurendruk uitgevoerd. Hogere drukkosten, zwaarder papier en o.a. hogere portokosten zullen bij een oplage van 7.000 stuks 11 uitgaven met acht pagina's ongeveer €3,15 meer kosten. Voorts vraagt de redactie aandacht voor de discussie of samenwerking en zo ja met welke doelgroepen samenwerking dient te worden gezocht om de oplage van het blad te vergroten.

- Op 15 november vond de algemene ledenvergadering van de afdeling Over-Betuwe te Gendt plaats.

In verband met naamsverwarring met de voormalige en geherindeelde gemeente Elst GLD is er gekozen voor de nieuwe naam 'Imkervereniging Oost-Betuwe'. Het was een gezellige avond met en hapje en een drankje, waar honingsoorten blind geproefd werden, informatie werd uitgewisseld en videofilms werden bekeken.

- Op 18 november vond een hoofdbestuursvergadering plaats. Reeds eerder vertelde ik over een langdurig samenwerkingsverband met VBBN subverenigingen in het Rivierenland. In een bijeenkomst op 20 november werd afgesproken dat bij voldoende belangstelling in Nijmegen weer een beginnerscursus en in Kesteren een gevorderden-cursus zal worden georganiseerd. Inlichtingen bij W. Theunissen, Oude Bovensteweg 51, 6584 CJ Molenhoek, 024-35 84 589, E-mail: w.theunissen@inter.nl.net.

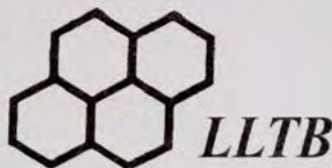
- De zuidelijke bonden kwamen in Federatief overleg op 26 november bijeen.

- In de bestuursvergadering van 9 december werden de puntjes op de i gezet voor de organisatie van onze studiedag zaterdag 15 februari in de Vijverbergschool, Thomas A. Kempislaan 82 te Arnhem, 026-44 24 561. De kosten voor deelname bedragen €7,50 te voldoen bij de entree. Vanaf 10.00 uur bent u welkom en het programma start om 10.30 uur en zal omstreeks 15.30

uur sluiten. Er zullen in verschillende lokalen diverse workshops worden gehouden over o.a. Internetgebruik zoekprogramma's bijen op beginners- en gevorderden niveau, beschikbaarheid videoinformatiefilms, voorlichting bijenziekten alsmede inzage diverse lectuur om kennis te verbreden. U gelieve zich voor informatie of deelname vóór 5 februari 2003 te melden bij het secretariaat dhr. Arie Doonink, 0315-65 21 56 of per E-mail abtbhoofdbestuur@hotmail.com. Ook niet-leden zijn van harte welkom.

- Volgens rooster zal onze algemene ledenvergadering op zaterdag 1 maart in Wehl gehouden worden. De afdelingsbesturen zullen tijdig de uitnodigingen ontvangen.

In een volgend nummer zal ik hierop terugkomen.

Bestuursleden ABTB en LLTB trotseren storm

Peter Elshout

Ook al werd het geen fusie tussen de vijf imkerorganisaties, de samenwerking is op meerdere fronten ronduit goed en constructief te noemen. Om dit te benadrukken heeft de imkersbond van de ABTB, de onlangs jubilerende 75 jaar jonge bond van imkers van de LLTB, twee lindebomen geschonken. De feestelijke overdracht en de planting vond plaats op 27 oktober 2002 onder wel heel bijzondere omstandigheden.

Een unieke samenwerking

Al dat geploeter in Limburgse bodem vond plaats rond het Natuur en Milieu Centrum te Weert. Het centrum, waarin onder één dak gehuisvest zijn de IVN, Milieu defensie, de hengelsportvereniging, de Vogelwacht, 't Veldeke, de Natuurhistorische vereniging 'Vrienden van de natuur', Natuurmonumenten en ... de Imkersvereniging Weert mag uniek genoemd worden en zou een voorbeeld

Lieke en Wart helpen opa Mart, de secretaris van de Weertse imkersvereniging en meneer Eric met het planten van een ABTB lindboom. (Foto: P. Elshout).

kunnen zijn voor zoveel andere gelijkgestemden.

De samenwerkende verenigingen vierden op deze dag het 10-jarig bestaan van het Natuur Educatieve Centrum. Ook de weersomstandigheden bij al deze feestelijkheden kon ronduit uniek zoniet extreem genoemd worden. Een storm met het epicentrum Weert raasde met windsnelheden tot 130 km per uur. Terwijl de bestuursleden, Eric Blankert en Gerard Hollander van de ABTB en Frans Heessen met Mart v/d Boogaert van de LLTB, met de nodige tegenwind probeerden het plantgoed in de aardbodem te verankeren, knapten op nog geen 100 m afstand oude respectabele bomen als luciferhoutjes af. Bij deze niet alledaagse boomplanting werden eveneens de door de Limburgse imkersbond aan de gemeente Weert geschonken *Sophora japonica's* aan de collectie drachtplanten van het Milieu centrum (met modelbijenstand) toegevoegd. Of met deze boomplanting de letterlijk weggevalen dracht gecompenseerd zal worden lijkt onwaarschijnlijk. Met het nodige optimisme naar de toekomst is afgesproken om het eerste potje *ABTB-lindehoning* als tegenprestatie t.z.t als erkenning aan de gulle gever te schenken.

Anderen over Dick Vunderink

Wieb Top

Het gebeurt meer natuurlijk: enkele personen komen onafhankelijk van elkaar op eenzelfde gedachte. Zodra ze die te berde brengen blijkt dat het idee bij meer mensen leeft. Zo zal het zijn gegaan toen iemand opperde dat naast het herdenkingsartikel over Dick Vunderink (BIJEN 11(9): 251 (2002) van de huidige voorzitter nog meer over hem gezegd kon en moest worden. Dan heb je zo een nummer van Bijen gevuld, moet de redactie hebben gedacht. Zullen er bovendien niet veel herhalingen voorkomen in die afzonderlijke artikelen? Dan liever één verhaal waaraan meer mensen een bijdrage leveren, een geheel is nu eenmaal meer dan de som van de delen. Aan mij werd gevraagd om de 'inzendingen' van acht schrijvers (en het hadden er gemakkelijk tien of twintig kunnen zijn) samen te voegen. Ik doe dat graag en zal deelnemen aan het verhaal, tussendoor en aan het eind.

Het begon in Amstelveen

Het ligt voor de hand dat de meesten van hen die een bijdrage inzonden voor dit artikel Dick vooral hebben gekend als voorzitter van de VBBN. Daarom is het interessant om Henk Kooy uit Amstelveen te introduceren, die in 1976 samen met Dick en anderen het nieuwe bestuur ging vormen van wat later de Imkersvereniging Amstelland is gaan heten. In het verenigingsblad van de vereniging, *BijPraten* stond onder meer een artikel van secretaris Henk Kooy, die ik heb leren kennen als de onverwoestbare optimist en ijveraar voor de vereniging. Hij is al die jaren,

net als Dick, in functie gebleven en heeft dus recht van spreken. Bovendien informeert hij uitvoeriger dan hier kan worden opgenomen over de periode waarin ze samen werkten aan hun vereniging. Die was in 1976 wat ingeslapen: één vergadering per jaar, ophalen van goedkope suiker, goedkeuring van jaarverslag en financiën. De voorzitter liep tegen de negentig toen hij, mee onder druk van ongeduldige leden, aftrad en het hele bestuur meenam. Het nieuwe bestuur, dertigers, veertigers, begon met een beginnerscursus en het Bijenpark werd uitgebreid en vernieuwd. Het is zeker dat de inrichting ervan, met vergaderruimte en andere voorzieningen de samenhang in de vereniging sterk stimuleerde: men ontmoette elkaar regelmatig, in kleiner verband voor koninginnteelt, het doppenproject, de ziektebestrijding en het gezamenlijk reizen naar het fruit en het koolzaad. Dick had organisatorisch en economisch inzicht om de zaak op de rails te houden en de vereniging groeide. Veel VBBN-leden die in Amsterdam woonden sloten zich aan bij Amstelveen, er was daar altijd wat te beleven. Met enige nostalgie denkt Henk Kooy, nog altijd secretaris dus, terug aan de vele activiteiten werden opgezet. Deze keer leidde de lange zittingstijd van het bestuur niet tot verstarring, zonen volgden er zelfs hun vader op, naar bestuursleden hoefde men nooit lang te zoeken. Dick was de samenbindende persoon, die leden inschakelde voor de vereniging en persoonlijk vaak jonge imkers begeleidde.

In *BijPraten* schreef de opvolger van Dick, Klaas van der Lee, een herdenkingsartikel. Een betrokken imker, zeer ervaren, maar toegevend dat niet alles lukte. Hij kon daar met enige humor over vertellen en stimuleerde de leden hun ervaringen uit te wisselen. Natuurlijk heeft men in de subvereniging Amstelland geprofiteerd van wat Dick van het landelijk overleg kon inbrengen en van het contactenpatroon waardoor hij veel deskundigen kon strikken voor een lezing.

Hoogtepunten

Naast de zorgen over bijenziekten en problemen met de Bedrijfsraad zijn er veel mooie momenten geweest tijdens de bestuursperiode van Dick. Er was door Henk van der Broek een CD-rom gemaakt, een uitstekend leer-middel voor scholen en instructief voor alle imkers. Het project werd veelbelovend en er werd besloten om een exemplaar in zenden naar het Apimondia Congres 1999 in Vancouver. Tijdens een van de zittingen daar werd bekend gemaakt dat de Nederlandse CD-rom een gouden medaille had verdiend. Voor de aanwezige Nederlanders een groot feest. 'Een goed moment na alle afwegingen, spanningen en verwachtingen', schreef Dick later in zijn rubriek in *Bijen*. 'We kunnen trots zijn op dit prachtige medium voor de voorlichting' (nov. '99). Zo'n zin typeert hem: 'een goed moment'. Volgens mij hebben ze met z'n allen staan schreeuwen van enthousiasme. En terecht. De contacten met het buitenland werden door congressen versterkt. Ook dichterbij huis was dat intussen een traditie geworden. Met de Koninklijke Vlaamse Imkers Bond werd veel overlegd op het niveau van de voorzitters. Voorzitter Louis Baeten leverde een bijdrage en getuigt van zijn grote waardering voor Dick Vunderink: 'Wij hielden regelmatig contact met elkaar en telkens voelde

ik de vriendelijkheid en dienstbaarheid van Dick, het straalde gewoon van hem af. We wisselden regelmatig van gedacht over onze beider beleidsproblemen en statutaire opbouw van onze verenigingen'. (...) 'Dick was goed op de hoogte van de Belgische toestanden op het gebied van de bijenteelt en kende de verdeeldheid tussen personen en imkerbonden in Vlaanderen.' (...) 'Over een mogelijke fusie van die bonden, ja daar kon men in Nederland over meepraten. Maar daar hadden ze tenminste samen al één imkersblad. 'Hoe dat tot stand gekomen was in Nederland heeft hij mij van naald tot draad verteld en me zelfs het convenant ervan overhandigd'. (...) 'Wat Dick deed voor mij, voor de bijenteelt, wat hij schreef in *Uit de PC*, hoe we samen optraden op symposia, zal ik nooit vergeten. Mijn goede vriend Dick betekende heel veel voor mij'.

Nog een recent hoogtepunt dat vermeld moet worden: het succes van de bijenstand op de Floriade. Daarover weet Piet Hooyma mee te praten: 'Het is ongeveer vijf jaar dat Dick ons, mijn broer en mij, heeft gevraagd om een droom te realiseren. Hij wilde op de internationale tentoonstelling het houden van bijen onder de aandacht van het grote publiek brengen.

Dick was zich terdege bewust dat het niet eenvoudig zou zijn juist omdat er weinig geld voor beschikbaar was. Hij vond het heel jammer dat Jos in de Algemene Vergadering van de VBBN in maart 2000 de handdoek in de ring moest gooien in verband met het ontbreken van de nodige gelden. Toch kon Dick het project niet loslaten en toen in de winter van 2000/2001 een mogelijkheid bestond om het toch door te laten gaan heeft hij ons met raad en daad bijgestaan zonder ons voor de voeten te lopen. Hij toonde keer op keer dat hij volledig achter ons stond.' (...) 'Het is bemoedigend dat hij de opening van de Floriade, maar ook het feest met familie en vrienden heel bewust mee kon maken. Met ingehouden trots heeft hij kennis kunnen nemen van het feit dat de glazen vitrine naar hem werd vernoemd. Hij weet dat zijn droom uitgekomen is.'

Schiermonnikoog

Naast hoogtepunten die er uitspringen omdat ze maar één keer voorkomen zoals de gouden medaille en de Floriade was er het gewone werk van alle dag. Het voorzitterschap van de VBBN vraagt meer dan zo nu en dan een middagje vergaderen. Er moest bovendien veel worden gereisd en bij voorbeeld Schiermonnikoog ligt ver van Amstelveen en Wageningen. In 1999 was er een moeilijke periode aangebroken voor de *Stichting Station voor de Carnicateelt* waar Dick voorzitter van werd. Het werd een gevecht om het teeltstation in stand te houden. Daarover bericht Jan Charpentier: 'Dick voerde dat gevecht met rationaliteit en emotie. Zijn rationaliteit en zijn contactuele vermogens zette hij in bij de juridische gevechten met de bestuurders van Schiermonnikoog. Zijn emoties bewaarde hij (meestal) voor binnenkamers. Die kwamen tot uiting in de onderlinge telefoontjes en gesprekken, in spitse en humoristische mailtjes of in een kwaad naschrift bij een zoveelste conceptbrief aan de gemeente. Alles werd objectief gewogen en bediscussieerd, en de 'schermutselingen' gingen vaak gepaard met grappen.

Dat vermogen tot samenwerking, samen met zijn onverminderd enthousiasme voor Schier resulteerde er in dat de problemen op het eiland nu grotendeels achter ons liggen en de nieuwe stal kan worden gebouwd. Het bestuur van Schier moet nu verder zonder Dick. We missen hem.'

Dick en de staf

Nog meer over dagelijkse besognes: er is tijdens de bestuursperiode van Dick veel wisseling geweest in het secretariaat. Juist een ordelijk en gedisciplineerd secretariaat kan de taak van een voorzitter aanzienlijk verlichten. De huidige bureausecretaris, Gerda Bogaards, begon haar werkzaamheden op 1 mei 2002. Ze vertelt in haar bijdrage over de inzet van Dick om haar goed in te werken. 'Ik was nog maar koud een week aan het werk toen Dick bij mij op het secretariaat kwam. Hij kwam mij voorlichten over het wel en wee in de vereniging. Dit ging erg plezierig. Dick maakte mij wegwijs in het werk dat op het secretariaat van de VBBN gedaan moet worden. Verder vertelde hij over alle HB-leden en welke hun specialiteiten waren. Hier heb ik tot op heden profijt van want dank zij Dick weet ik tot wie ik mij met specifieke vragen moet wenden' (...) 'Helaas mocht ik niet lang van deze 'baas' genieten. Al na vier HB-vergaderingen, een vergadering Groepen-HB en een ALV moest Dick door zijn ziekte het voorzitterschap overdragen aan Jos.' (...) 'De koninklijke onderscheiding, die Dick op de laatste ALV van de burgemeester ontving, vond ik zeer welverdiend. Toen Jos de burgemeester aankondigde, fluisterde Dick tegen mij: 'Wat komt die hier nu doen?' Het was een ontroerend moment om die doodzieke man met die prachtige onderscheiding op zijn borst op het podium te zien. Dick was een fijne voorzitter voor de VBBN en een fijne werkgever.'

Een tegenvaller

Het zal intussen duidelijk zijn dat het aan de verhoudingen in de persoonlijke sfeer niet heeft gelegen dat één belangrijk ideaal: de fusie van alle Nederlandse bijenbonden, toch niet is verwezenlijkt. De heer C. Roelen, die vijftienvintig jaar (1975-2000) voorzitter was van de bijenhoudersbond NCB/ZLTO heeft als secretaris naast Dick gewerkt in de Bedrijfsraad waarin de bonden elkaar regelmatig ontmoeten. Dick was voorzitter en hoopte dat via overleg in dit orgaan een eerste stap kon worden gezet naar eenheid. We hebben toch niet zomaar samen al weer elf jaar een uitstekend vakblad en de volgende stap zou moeten zijn: één imkersorganisatie. De heer Roelen vertelde dat Dick over de verdere samenwerking schreef, schema's maakte en hoe goed de samenwerking met hem was. Ook in de persoonlijke sfeer: Roelen werd van harte uitgenodigd eens langs te komen als hij in Amsterdam moest zijn. Informatie over de geplande fusie komt ook ter sprake in een bijdrage van Piet van Schaik, secretaris van de in 2000 opgerichte Stuurgroep, die de mogelijkheden van samengaan zou bestuderen. Dick diende als voorzitter voorstellen in: er kwam een werkpad, er kwamen enkele werkgroepen met ieder een opdracht om onderdelen van de samenwerking door te lichten en daarover voorstellen te doen. In de Stuurgroep zaten vertegenwoordigers uit de besturen van

vier bonden en een waarnemer van de ANI. Het verloop van de besprekingen zal de lezers van BIJEN nog vers in het geheugen liggen: 'De MKZ-crisis zorgde voor uitstel van veel jaarvergaderingen. Hierdoor ging het proces te lang duren. Geruchten kwamen in omloop.' (...) 'In zijn gedrevenheid en enthousiasme liep hij (Dick) voor verschillende bestuursleden wel wat hard. (.). De andere leden bleven vragen houden, de onzekerheid groeide en tegen de zin van Dick werd besloten iemand van buiten de organisaties als adviseur aan te trekken om het proces van de eenwording vlot te trekken. Het onderzoek (door Jan Zevenbergen) leidde tot het advies: begin met een federatie. Dit advies stelde Dick en velen in de VBBN teleur. Intussen was Dick als voorzitter van de Stuurgroep opgevolgd. 'De vurige hoop van Dick dat hij zijn voorzitterschap van de VBBN zou kunnen afsluiten met het liefst een fusie van de imkerorganisaties was vervlogen Jammer! Hij heeft er hard voor gewerkt'.

Piet van Schaik had ook kunnen besluiten met: aan hem heeft het niet gelegen. Historisch gezien niet zonder betekenis, want ooit was een fusie nog dichterbij dan in het jaar 2000. Dat was in 1964 toen werd besloten om per 1 januari 1966 een fusie aan te gaan. Als belofte van deze mooie toekomst verscheen per 1 januari 1965 alvast een gezamenlijk orgaan 'Bijenteelt'. Maar de fusie mislukte, een belangrijk struikelblok vormde de toenmalige voorzitter van de VBBN. De ontvredenheid hierover heeft nog jaren voortgewoed binnen de VBBN, de sfeer op de jaarvergaderingen was verzuurd, verdachtmakingen gingen over en weer.

Tenslotte

Uit mijn onderzoek naar de geschiedenis van de VBBN is mij duidelijk geworden dat de verstopte verhoudingen tussen het bestuur en de vereniging nog lang na het aftreden van voorzitter Van Rappard (1976) invloed hebben gehad. Er was veel tijd nodig om de verstarde structuren te veranderen. Daaraan heeft Dick zeker zijn bijdrage geleverd, aan de groei van een ontspannen sfeer was het te danken dat geëngageerde imkers een plaats in het bestuur wilden innemen en de nieuwe inrichting daarvan bleek vruchtbaar voor een democratische besluitvorming. De fusie zal er wel komen, misschien moeten de omstandigheden er ooit vanzelf toe dwingen. Dat is minder eervol dan we zouden willen, maar een algemene verwarring zoals in 1967 en volgende jaren is ons bespaard. Het bestuur van de VBBN kan rekenen op het vertrouwen van de leden, een grotere dienst kunnen we Dick postuum niet bewijzen.

Rectificatie

In BIJEN 11(11): 302 (2002) heeft het bericht 'Infogids drachtverbetering' gestaan. Nu is in dit stukje tekst een verkeerd girorekeningnummer opgenomen. Het correcte nummer moet zijn: 40 35 383 t.n.v. A. Rietveld, Bocht 42, Breda, o.v.v. 'CD-rom drachtverbetering'. Met excuses aan dhr. Rietveld.

Zuigelingenbotulisme dit keer helaas met dodelijk afloop

Henk van der Scheer, Hoofdbestuur lid VBBN

In november 2002 meldden kranten en het radionieuws dat in februari een derde geval van zuigelingenbotulisme in ons land is vastgesteld. Dit keer helaas met dodelijke afloop. Het betreft een twee maanden oude baby van allochtone ouders in Zuidoost Drente. Het geven van honing als 'zoethoudertje' zou de oorzaak zijn.

De vorige gevallen van zuigelingenbotulisme in ons land waren aanleiding om u duidelijk te informeren over het gevaar van honing voor kinderen onder de één jaar (zie BIJEN 8(6): 182 (1999) en 10(1): 23-24 (2001)). U werd toen aangeraden om met name allochtone kopers van honing te adviseren geen honing te geven aan kinderen jonger dan één jaar. Ook werd de verwachting uitgesproken dat met de groei van de allochtone bevolking in ons land het gebruik van honing als zoethoudertje zou toenemen en daarmee de kans op optreden van nieuwe gevallen van zuigelingenbotulisme.

Volgens een bericht in o.a. De Telegraaf zou de Keuringsdienst van Waren (tegenwoordig geïntegreerd in de Inspectie Gezondheidsbescherming Waren en Veterinaire Zaken) aan het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (MWVS) geadviseerd hebben om het gezondheidsrisico voor baby's tot één jaar op honingpotten te vermelden. Volgens diezelfde krant heeft MWVS dat advies overgenomen en heeft MWVS inmiddels een verzoek daartoe ingediend bij de Europese Commissie omdat die daarvoor toestemming zou moeten geven. Wij vinden die actie begrijpelijk uit oogpunt van vrijwaring van financiële schadeclaims richting overheid, maar denken dat zo'n maatregel het probleem niet oplost. Dit omdat een relatief groot deel van allochtone ouders van jonge kinderen geen consultatiebureau bezoekt en de Nederlandse taal onvoldoende beheerst. Deze groep zal dan ook opschriften op honingpotten niet begrijpen of niet weten wat botulisme is.

We hebben daarom MWVS een brief gezonden en ons standpunt kenbaar gemaakt. Zo hebben we expliciet gevraagd om gerichte actie te ondernemen richting allochtonen en ook richting huisartsen en medisch specialisten. Zoals bekend draagt MWVS reeds zorg voor het geven van adviezen via de Stichting Voedingscentrum Nederland. Wij zouden echter graag zien dat folders over gevaren van honing ook gesteld werden in andere talen dan het Nederlands. Die folders zouden dan moeten worden uitgereikt aan alle asielsezoekers in ons land. Alle drie gevallen van zuigelingenbotulisme in ons land zijn namelijk gerelateerd aan baby's van allochtonen (in asielsezoekerscentra). Daarnaast zou het o.i. goed zijn om jaarlijks huisartsen en medisch specialisten te informeren over het optreden van zuigelingenbotulisme bij met name kinderen tot één jaar van allochtone ouders. Herhaalde informatie over ongewenste gebruiken van allochtonen en gevaren van honing voor baby's houdt hen 'bij de les' om in voorkomende gevallen tijdig adequate maatregelen te nemen.

Imkers dienen ook 'bij de les' te blijven als het gaat om zuigelingenbotulisme. Zoals gezegd is voorlichting aan

met name allochtone (groot)ouders van jonge kinderen van groot belang. Tevens is van belang om besmetting van de honing door de imker tegen te gaan. Het oogsten en verwerken van honing dient onder hygiënische omstandigheden te geschieden. Zet geen raten op de grond en slinger niet in een stoffige omgeving. De sporen van *Clostridium botulinum*, de ziekteverwekkende bacterie, komen namelijk voor in grond en in opwaaiende stofdeeltjes.

Demonstratiebijenstal voor Beemster en Omstreken

Pim Lemmers, Heemstede

'Op dit stukje grond stond een klein verrot bijenstalletje met twee kasten', zegt Yvonne Taams, bestuurslid van bijenteeltvereniging Beemster en Omstreken. 'Het zakte zowat van ellende in elkaar. Aanvankelijk was het dan ook de bedoeling om het stalletje te vernieuwen.' Vervolgens vertelt ze met stralende ogen in het half hoge gras: 'Toen we echter van het recreatieschap hoorden dat we een grotere stal konden neerzetten, sprongen we natuurlijk een gat in de lucht. Je ziet wat voor prachtige demonstratiestal er nu voor in de plaats is gekomen.' Onder de rook van Amsterdam, ingeklemd tussen de gemeenten Zaanstad en Purmerend, ligt het recreatiegebied Het Twiske, genoemd naar het riviertje de Twisck dat de open verbinding tussen de Wormer en het IJ vormde. De ene kant van het recreatiegebied is grondgebied Landsmeer, het andere Oostzaan. Op dat gedeelte heeft de bijenteeltvereniging Beemster en Omstreken onlangs dus de beschikking gekregen over een schitterende demonstratiebijenstal, waar plaats is voor negen kasten. In de toekomst zal de stal worden gebruikt om belangstellenden, waaronder scholen, meer over de bijenteelt te vertellen. Voor de stal moet tevens een zogeheten insectenmuur komen. De 42-jarige Yvonne Taams is ongeveer drie jaar imker en praat zeer gepassioneerd over de bijenteelt. Ze heeft het steeds over haar 'meiden' en haar 'huisdieren'. 'Ik houd enorm veel van het hele bijengebeuren. Van zelf groeit dan het idee om andere mensen daar ook van mee te laten genieten. De een houdt van lekker zonnebaden, terwijl de ander gaat sporten. Maar er zijn er ook die graag van de natuur genieten. In dat plaatje hoort natuurlijk deze stal.' Nadat Yvonne en haar man Cor zich bij de imkervereniging hadden aansloten, rees het plan om de oude stal te vernieuwen. 'Mijn man werkt bij de Firma Homburg Houtimport BV', legt ze uit. 'Die zei dat hij misschien wel iets kon regelen op het gebied van hout. Jelle Kampen is daarna in gesprek gegaan met Marlies van Huis en directeur Bert Oosterga van het recreatieschap met de vraag of we misschien een andere stal mochten neerzetten. Uiteindelijk werd deze plek, twee meter naast de oude stal, beschikbaar gesteld.' Van het oude stalletje is niets meer terug te vinden. De nieuwe bijenstal, geheel van hardhout, is vijf bij drie meter en werd gebouwd door Cor Taams, een aantal van zijn collega's en met de hulp van mensen uit de vereniging. 'In december 2001 is men in de fabriek gestart met het opbouwen van de delen', vervolgt Taams. 'In februari

Yvonne Taams bij de degelijke én tegen vandalisme beschermde nieuwe stal. (Foto: Y. Taams)

2002 is het hier in grote delen naar toegekomen. Met een man of tien hebben we de stal later in een dag opgebouwd. Het hardhout werd belangeloos geschonken door de firma Homburg. Het recreatieschap zorgde voor de stelcomploten. Onze voorzitter Gerrit Prins heeft de dakpannen geregeld. 'De stal is eigendom van het bestuur van Het Twiske. Cor en Yvonne Taams werden door het bestuur van de bijenteeltvereniging aangesteld als beheerders van de nieuwe stal. Op 11 augustus jl. werd die stal feestelijk in gebruik genomen. 'Ik herinner mij dat ik ontzettend zenuwachtig was', lacht Yvonne Taams. 'Je hoopt dat alles goed verloopt en dat de bezoekers enthousiast zijn. In de boom verderop, die nu helaas door de zware storm is gesneuveld, hing de vlag van de VBBN en een bij gemaakt van metaal met papier-maché met aan haar pootjes een emmertje honing. De familie Homburg heeft de stal geopend en Marlies van Huis opende daarna in het infocentrum de tentoonstelling 'De bij hoort er bij'. Binnen aan de stal ruikt alles naar nieuw. Er staan een aantal lege bijenkasten en slechts vijf van de negen plaatsen zijn bezet. Die plaatsen worden gedeeld door Taams en Kampen. 'We hebben dit jaar helaas wat pech gehad met de koninginneteelt', verzucht Taams. Aan de muur hangen foto's en poster met informatie over het leven van de bijen. De bijenkasten zijn verankerd, zodat ze door vandalen niet van hun plaats kunnen worden geduwd. Ook een ijzer hekwerk voor de kasten moet de bijen tegen vandalen beschermen. Langzaam neemt de zon tijdens ons gesprek in kracht af. Een enkele bij waagt zich nog buiten. Yvonne Taams kijkt weemoedig naar haar bijenvolken. 'Ik zal de bijen gedurende de wintermaanden zeker gaan missen. Maar ik wil met de bijen bezig blijven. Zo moeten er diverse kasten worden geschilderd. Daarnaast kom ik elke dag toch even langs in de stal om die heerlijke lucht van de bijen te kunnen ruiken. En met mijn stethoscoop kan ik mijn gevleugelde vrienden ook tijdens de winterperiode horen zoemen. Gelukkig is die periode dan zo weer voorbij.'

Onderscheidingen VBBN

Marga Canters

In 2002 mochten weer veel VBBN-leden een blijk van waardering ontvangen. *Verenigingsspelden* worden uitgereikt bij langdurig lidmaatschap: leden die 25 jaar lid zijn ontvangen een verzilverde speld, 40 jaar lidmaatschap betekent een vergulde speld.

Erespelden krijgen zij die een bestuursfunctie hebben uitgeoefend over een periode van 10 jaar (verzilverde) en 25 jaar (vergulde).

Een *oorkonde* wordt uitgereikt aan leden die zich op een of andere wijze verdienstelijk hebben gemaakt voor de subvereniging, of die langer dan 60 jaar lid zijn.

Een *erekorfje* komt toe aan degenen die zich verdienstelijk hebben gemaakt op meer dan plaatselijk niveau.

Het Hoofdbestuur van de VBBN wil de leden die hiervoor in aanmerking kwamen nogmaals danken voor hun trouwe lidmaatschap en hun inzet voor de Vereniging. De namen van ontvangers van een erespeld staan vet en die van ontvangers van een erekorfje zijn bovendien in hoofdletters gedrukt.

Amstelland: D. Vunderink (Ridder in de Orde van Oranje Nassau)

Amsterdam: **G.A. de Winter**

Beemster: K.A. Hooghiemstra, J. Kampen, H. Koolhaas, J. Steen

Bennekom: **G.J. Glastra**, R. le Mair

Berlicum: **J.F. CHARPENTIER**

Bunnik/Houten: A. de Leeuw, J. Ultee, E.V. van der Spek

Elspeet: **mw. M. Korbee-Doeland**

Enschede: W.A.M. van den Berg

Goeree-Overflakkee: W. Groenendijk, J. Mastenbroek, L. van Nimwegen, J. Vijfhuizen,

Haarlem: **C.E. Jansen, J. van der Mierden, P.C.Th. van Gurp**, H. van der Wateren (oork.)

Heino: dhr. Jalink

Hoogeveen: H. Groote (oork.), G. van Nuil

Hulst: P.R. van Assche, Th. D'Haens, W. van Mol

Kampen: D. Kootstra

Leeuwarden: mw. C. Reker (bronzen beeldje)

Leiden: **J. Driebergen**

Nieuwleusen: J. Bruggeman

Noord- en Zuid-Beveland: N. van de Berg, C. Meulpolder, J.L. van Koeveringe, H.J. Polderman

Oosterbeek/Renkum: **F.G.A. Janssen**

Oosterhesselen: J.W. Frensen (oork.), E.H.J. Hamberg (ereschild), **E. Hutter**, J. Kamps (oork.), J. Timmer, A. Vos, J. Vos, **E.J. de Vries** (tevens verzilverde Verenigingsspeld)

Putten: **mw. K.R. Drost**

Texel: G. Hillen

Utrecht: **J. Plaizer**, Th.J.A. de Ronde

Vaassen/Midden Veluwe: M.A. Lont, **F. de Wilde**

Varsseveld: G.J. Tieltsjes

Vriezenveen: **B. Brink**

Inbinden maandblad Bijen

U leest op dit moment het eerste nummer van 'BIJEN, Maandblad voor imkers' van deze jaargang.

Een manier om uw maandblad mooi te houden is door deze te laten inbinden.

De VBBN biedt alle lezers, evenals vorig jaar, de mogelijkheid om jaargangen van het maandblad BIJEN in te laten binden.

De ingebonden jaargangen krijgen een donkergroene harde kaft met goudkleurige opdruk op de rug.

Om kostenverhoging tegen te gaan doet de binder het verzoek om alle netjes uit de bladen te verwijderen. Wilt u erop letten dat het papier niet beschadigt.

U heeft de mogelijkheid om per jaargang in te laten binden € 13,49 (f29,75) of per twee jaargangen € 15,76 (f34,75).

Wilt u ervoor zorgen dat uw jaargang(en) vóór 1 april 2003 door ons ontvangen is (zijn)? U kunt deze sturen aan:

Secretariaat VBBN, t.a.v. Marga Canters, Grintweg 273, 6704 AP Wageningen, afgeven mag natuurlijk ook.

28

ZLTO

75-jarige St. Ambrosius, Veldhoven

Jacques Sauren

Bijenhoudersvereniging St. Ambrosius, Veldhoven, bestaat sinds 17 januari 1927 en vierde dit jaar haar 75-jarig jubileum. Om de mensen van Veldhoven en omgeving mee te laten vieren werd schoorvoetend en met veel mitsen en maren besloten om een tentoonstelling op te zetten in het dorps huis D'n Bond. Uit de zeventien actieve leden werden werkgroepjes gevormd, waar onder een PR groep, er werd gerekend of we wel zouden uitkomen met onze kleine kas, en er werd een datum geprikt. Heel langzaam kwamen we op gang, er kwam iets van enthousiasme bovendrijven en na enkele weken was niemand meer te stoppen. Op tussentijdse vergaderingen werden de vorderingen besproken, gaf iedereen aan iedereen goede raad en bood spullen aan en menige huiskamer werd een werkplaats. Bevriende imkersverenigingen werd gevraagd om dingen te mogen lenen. (Bedankt Reusel!) Panelen werden gehuurd en sponsors gezocht. De spanning werd haast ondraaglijk. Tot vrijdag 1 november. Om 13.00 uur konden we terecht in de grote zaal van D'n Bond. Auto's met aanhangers brachten balken, zeil, platen, foto's, kasten en korven. Met man en macht werd volgens een plattegrond gebouwd en na uren zwoegen stond er iets overeind waar we enkele maanden geleden niet van durfden dromen.

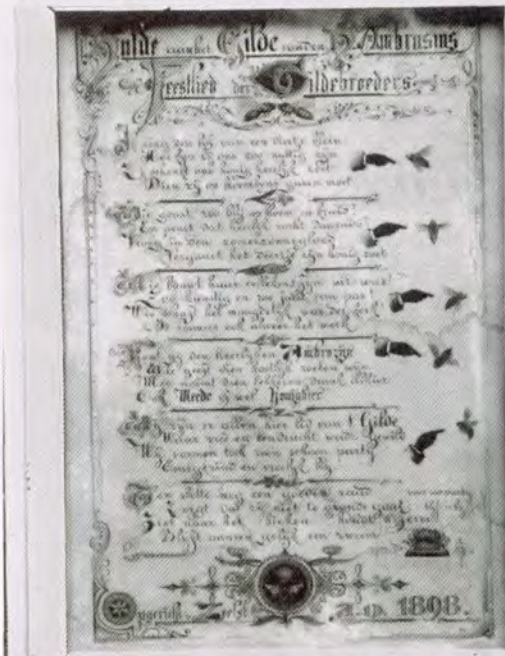
De levende have (bijen en hommels) werd op zaterdagmorgen geïnstalleerd net voordat wethouder Van der Looy arriveerde. Na een kleine rondleiding leidde onze voorzitter hem in en de wethouder liet horen dat hij zijn huiswerk goed had gedaan. Vervolgens vertelde Jan Beekman, voorzitter ZLTO, wat hij in de ZLTO-archieven over de historie van onze vereniging had gevonden. 'Zover als mogelijk' omdat in het begin van de Tweede Wereldoorlog alle verslagen en ledenlijsten vernietigd waren om te voorkomen dat imkers als landwachter ingelijfd zouden worden.

De wethouder mocht vervolgens de tentoonstelling openen door de beschermplaten van een observatiekast te verwijderen hetgeen onder applaus van de aanwezige genodigden geschiedde. Tijdens een feestelijk drankje zag je de spanning van de gezichten verdwijnen. Pffff... De deuren konden open voor het 'gewone' publiek waaronder veel, heel veel imkers uit de verre omtrek. En veel opa's en oma's die meegesleurd werden door hun kleinkinderen. Op de scholen hadden ze gelezen dat die er nog iets van konden leren... Ook ouders, familie, vrienden en kennissen gaven acte de présence.

Sta mij toe ook u, geachte lezer, een beknopte rondleiding te geven over de tentoonstelling: 'De bij ... en wij'.

Na het tekenen van het gastenboek zien we een voorstelling van het ontstaan van de aarde (4500 miljoen jaar geleden), dinosaurussen komen en gaan, 65 miljoen jaar geleden komen er planten met bloemen en de eerste bijen staan te trappelen om ze te bevruchten. Sommigen, slechts 5 millimeter groot en angelloos, werden gevangen in hars die van dennen droop en in barnsteen ons nu vertellen van vroeger. De eerste mensachtigen vertoonden zich pas 2,5 miljoen jaar geleden.

Gaan we verder langs de stand waar insecten te bewonderen zijn, een insectenhotel, een oude bijenstal met verschillende korven en zo komen we bij een groep waar

het leven van de bij door het jaar heen uit de doeken wordt gedaan, hoe honing gewonnen en verwerkt wordt. Er is een videohoek waar continue een film over bijen bekeken kan worden.

We passeren een stand waar oud en nieuw gereedschap te zien is en zien vervolgens een zee van bloemen, een bak met zakjes meeneenzaad en veel platen met raadgevingen voor tuinbezitters. Kinderen zitten aan tafels kaarsen te rollen omdat ze een puzzeltocht met altijd prijs hebben gevolgd en pal daarnaast een marktkraam waar informatie verstrekt wordt en allerlei bijenproducten te koop zijn. Op losse vellen mag men zijn of haar bevindingen noteren (alleen maar positieve opmerkingen gelezen van 'zeer leerzaam', 'prima opgezet', tot 'gaaf' en 'keigoed' toe) en vervolgens het normale leven weer opvatten, gewapend met een folder waar 'de imker in uw buurt' op vermeld staat.

Waarom zo'n uitgebreid verslag? Wel, om die imkers die ons vertelden ook een jubileum te zien aankomen of voorbij te hebben laten gaan zonder iets te ondernemen, een hart onder de riem te steken. Onze St. Ambrosius is het gelukt om bekendheid te geven aan de imkerij en het nut ervan duidelijk onder ogen te brengen van gemeente en publiek. Met hulp van anderen kan het hun ook lukken en we wensen hen veel succes!

Verkoop antiquarische boeken

De bond van bijenhouders ZLTO heeft besloten haar bibliotheek op te ruimen. In het verleden was deze bibliotheek met meer dan 1.200 titels een belangrijke informatiebron voor imkers. Er zijn Nederlandse, Duitse en Engelse boeken en een groot aantal jaargangen van tijdschriften. De complete boekenlijst telt 40 pagina's. Sinds een aantal jaren wordt er door imkers geen gebruik meer gemaakt van deze uitleenbibliotheek. Zo heeft niemand iets aan al die interessante en mooie boeken. Daarom biedt de bond van bijenhouders deze boeken te koop aan. Elk boek dat wordt verkocht, wordt weer gelezen en een imker heeft er weer plezier van. Bent u geïnteresseerd dan kunt u op een van de volgende manieren aan informatie komen:

1. Boekenlijst en verkoopvoorwaarden bestellen door €3,- over te maken naar giro 12.30.989 t.n.v. A. Rietveld, Bocht 42, 4813 BH Breda o.v.v. boekenlijst, Nederlands, Duits, Engels
2. Boekenlijst en verkoopvoorwaarden op een schijfje bestellen door €2,- over te maken op bovenvermeld nummer.
3. Boekenlijst en verkoopvoorwaarden downloaden van de website van de bond van bijenhouders ZLTO:
www.bijenhouders-zlto.nl

Enkele bijzonderheden uit de verkoopvoorwaarden:
- Levering aan hoogsteieder en bij gelijkheid van bod op volgorde van binnenkomst van de bestelling.
- Leden van bond van bijenhouders ZLTO krijgen bij afrekening 10% korting op de door hen geboden prijs.

TuinIdee 2003

J. van Doren, coördinator Commissie Tentoonstellingen
Van 19 t/m 23 februari 2003 wordt in de Brabanthallen te 's-Hertogenbosch de elfde editie van TuinIdee gehouden, een van de grootste tuinbeurzen van Europa. Een ideale plaats om de verrassende voorbeeldtuinen en interessante exposities te bekijken of gewoon gezellig op een terrasje te genieten. Onder de meer dan 300 exposanten is ook de Bond van Bijenhouders ZLTO te vinden. Voor de elfde keer zal een groot aantal vrijwilligers weer op een informatiestand de imkerij in alle facetten toelichten en promoten.

De leden van de ZLTO krijgen op vertoon van hun lidmaatschapskaart €2,- korting op de toegangsprijs (niet in combinatie met andere kortingen).

Wij hopen van harte u op TuinIdee 2003 te mogen verwelkomen.

Website Tilburg-Udenhout

De bijenhoudersvereniging Tilburg-Udenhout is in het afgelopen anderhalf jaar bezig geweest met het maken van een website. Met veel informatie over onze vereniging, maar ook met algemene informatie over alles wat met bijen en bijenhouden te maken heeft. Na het nodige vallen en opstaan is er nu een vruchtbare samenwerking tussen het bestuur, de redactie en degene die de website beheert. Interessant om te bezoeken voor mensen die informatie zoeken over bijen, maar ook voor mensen die plannen hebben om zelf een website te maken. Opmerkingen en vragen kunt u kwijt in ons gastenboek. U komt op onze website via 'bijen.pagina.nl' en daarna 'imkersvereniging St. Ambrosius' of <http://home.hetnet.nl/~bhvstatu>. Nadere inlichtingen kunt u krijgen bij: Jan Goossens, 013-46 31 344 of jan.goossens@home.nl

Op 23 oktober 2002 overleed op 64-jarige leeftijd ons medelid

HETTE AKKERMAN

Op onze verenigingsavonden viel Hette op door zijn rustige, positieve manier van optreden en hij werd daardoor door een ieder zeer gerespecteerd.

Wij zullen hem missen.

Wij wensen zijn vrouw Klaasje, kinderen en kleinkinderen veel sterkte toe om dit verlies te dragen.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Wolvega e.o.